

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Wrocław, dnia 9 czerwca 2021 r.

Poz. 2769

UCHWAŁA NR XXX/233/2021 RADY MIEJSKIEJ W ŻAROWIE

z dnia 27 maja 2021 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2020 r., poz. 713 ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2021 r., poz. 710) po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Rada Miejska w Żarowie uchwala, co następuje:

§ 1. Uchwala się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024 (GPOnZ) w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego i na stronie internetowej Urzędu Miejskiego.

§ 3. Wykonanie Uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Żarów.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej w Żarowie:
Roman Konieczny

Załącznik nr 1 do uchwały
nr XXX/233/2021
Rady Miejskiej w Żarowie
z dnia 27 maja 2021 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŻARÓW NA LATA 2021-2024

OPRACOWANIE:
Jakub Danielski
gez.wroclaw@gmail.com

LUTY 2021

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	10
4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	13
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	18
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy. .	18
5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	20
5.2.1. Charakterystyka gminy.....	20
5.2.2. Zarys historii Gminy Żarów.....	21
5.3. Krajobraz kulturowy – dziedzictwo materialne Gminy Żarów.....	22
5.3.1. Historyczne obiekty budowlane – najcenniejsze zabytki Gminy Żarów.....	23
5.3.2. Zabytki ruchome.....	25
5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	26
5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków.....	26
5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	27
5.4.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.....	28
5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	31
5.5.1. Obiekty stanowiące własność gminy.....	34
5.6. Dziedzictwo niematerialne.....	35
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT.....	37
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	39
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	43
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	44
9.1. Dotacje.....	45
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe.....	48
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.....	50
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe.....	51
10. Bibliografia.....	54
11. Spis tabel.....	54
12. Załączniki.....	55

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe jako jeden z podstawowych aspektów życia i działalności człowieka, kształtuje związki międzyludzkie i określa tożsamość i świadomość społeczności. Obiekty zabytkowe stanowią cenny element kultury, który wpływa na kształtowanie się otoczenia człowieka współczesnego, mający wszechstronny wpływ na jego życie codzienne. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa, należycie pielęgnowane i wykorzystane, powinny stanowić jeden z głównych czynników rozwoju życia społeczno-gospodarczego.

Po zapoczątkowaniu w Polsce przemian ustrojowych pojawiły się nowe zjawiska i postawy wobec problemu ochrony dorobku i spuścizny minionych pokoleń. Zaczynamy postrzegać dziedzictwo kulturowe jako jedną z ważniejszych gałęzi życia gospodarczego, która może generować znaczne zyski. Przejawem nowego podejścia władz do roli dziedzictwa kulturowego było przyjęcie 23 lipca 2003 r. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która zastępując starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., na nowo zdefiniowała pojęcia z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i określiła politykę państwa oraz powinności władz państwowych i samorządowych w tej dziedzinie. Ustawa zobowiązuje organy samorządu do sporządzania co cztery lata Programów opieki nad zabytkami. GPOnZ stanowi wypełnienie ustawowego obowiązku.

Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. GPOnZ sporządzany jest przez Burmistrza, następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Miejską. GPOnZ ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Burmistrz przedstawia Radzie Miejskiej sprawozdanie z wykonania GPOnZ.

GPOnZ to dokument uzupełniający do innych aktów planowania. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Głównym odbiorcą GPOnZ jest lokalna wspólnota samorządowa. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2014-2017, który został przyjęty uchwałą nr III/13/2014 Rady Miejskiej w Żarowie z dnia 23 grudnia 2014 r.. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym,

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony, określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

– **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; ust. 2: Rzeczpospolita Polska udziela

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3,** który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4,** który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5,** który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6,** który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
  - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
  - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),
  - f) instrumentami muzycznymi,
  - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - b) cmentarzyskami,
  - c) kurhanami,
  - d) reliktnymi działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 9). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy, lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie tej decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków – na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

– **Art. 16 ust. 1:** „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17,** który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

– **Art. 19,** który wskazuje, że: „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21**: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22**: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchomości wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 89** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713 ze zm.), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

• **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 741);

• **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1333 ze zm.);

• **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1219 ze zm.);

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

- Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 55 ze zm.);
- Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020 r. poz. 65 ze zm.);
- Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194 ze zm.);
- Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1057);
- Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa (Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2018 r. poz. 1609);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenie rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661);
- Rozporządzenie z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 902);
- Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479).

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

---

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

GPOnZ odwołuje się do dokumentów, które połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowym gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Głównym celem projektu Programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. W okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, tj.:
Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

• Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) zwana SOR została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągania oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 zwana SRKS została przyjęta uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmocnić poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe [Strategii](#), które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, Rozwój i wzmocnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmocnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

– Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.

– Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.

– Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziała odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.

– Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.

– Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

SRKS definiuje również dodatkowe projekty strategiczne, które nie znalazły się w SOR. Zostały one opisane we wcześniejszych fragmentach niniejszego dokumentu poświęconych poszczególnym celom SRKS. Lista projektów strategicznych SRKS obejmuje:

– Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

• **Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030**

Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 została przyjęta uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie:

- wojewódzkim: Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030, Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Projekt Planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego;
- powiatowym: Strategia Rozwoju Powiatu Świdnickiego w perspektywie do 2030 roku (projekt).

Ponadto opracowano Strategię Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2023 r.), Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Szlakiem Granitu”.

• Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030

Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030 została przyjęta uchwałą nr XXXII/932/13 przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego dnia 28 lutego 2013 r. Strategia wytycza cele i kierunki rozwoju regionu, prezentuje potencjał Dolnego Śląska i określa wspólną płaszczyznę działań poszczególnych regionów.

Jako cele strategiczne wyznaczono między innymi:

Cel strategiczny: Odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego.

Konkretyzacją tychże celów są cele operacyjne (priorytety) oraz przyporządkowane im przedsięwzięcia strategiczne – grupy zadań strategicznych.

Cel operacyjny: Ochrona obiektów i terenów dziedzictwa kulturowego.

Przedsięwzięcia strategiczne – grupy zadań strategicznych:

- Wsparcie przedsięwzięć służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego w regionie.
- Wspieranie i udostępnianie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego i jego promocji.
- Wsparcie zagospodarowywania i udostępnienia na cele turystyki lub kultury najważniejszych obiektów zabytkowych oraz miejsc historycznych o znaczeniu ponadregionalnym.

W Strategii opisano środowisko kulturowe województwa. Na terenie województwa dolnośląskiego obserwuje się dużą różnorodność form krajobrazu oraz bogactwo dziedzictwa kultury materialnej. Większość

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

miast Dolnego Śląska posiada historycznie wykształcony układ przestrzenny z obiektami zabytkowej zabudowy.

W Strategii nie wyróżniono obiektów z terenu Gminy Żarów.

• Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego

Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego została przyjęta uchwałą nr 2696/III/09 przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego dnia 28 kwietnia 2009 r. W Programie najważniejszą pozycję wśród turystycznych walorów krajoznawczych, o charakterze kulturowym, zajmują zabytki architektury i budownictwa. Turystyczna waloryzacja zabytków wyłoniła listę najcenniejszych obiektów zabytkowych województwa. Warunkiem zainteresowania turystycznego zabytkami archeologicznymi jest ich odpowiednie wyeksponowanie w terenie i przystosowanie dla potrzeb zwiedzających. Dotyczy to przede wszystkim stanowisk archeologicznych o własnej, czytelnej formie krajobrazowej.

Analiza grup walorów województwa dolnośląskiego pozwala stwierdzić, że:

- liczne tereny i obiekty zabytkowe, dają możliwość tworzenia i eksploatacji szlaków krajoznawczych,
- istnieje możliwość tworzenia szlaków historycznych, edukacyjnych, wykorzystujących lokalizację rzadkich miejsc ważniejszych bitew oraz martyrologii z okresu II wojny światowej. Zwiększenie atrakcyjności zabytków ma odbywać się m.in. poprzez ożywienie zabytków cyklicznymi imprezami, odpowiednią infrastrukturą i kalendarzem imprez. Mocnymi stronami rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku są wysokie walory kulturowe łączące dorobek kultur: polskiej, czeskiej, austriackiej i niemieckiej oraz rozbudowana baza turystyczna, zwłaszcza w rejonach górskich i uzdrowiskowych. Program wskazuje także słabe strony rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku, do których należą między innymi: zły stan zabytków oraz brak sprawnego regionalnego i lokalnego systemu informacji turystycznej.

Z terenu gminy Żarów wyróżniono w miejscowości Wierzbna – kościół XIII w., przebudowany, klasztor XVIII w. (ruina), wieża wodna XVII w. spośród 110 miejscowości, których znaczenie turystyczne uwzględniono w opracowaniu.

• Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego został przyjęty uchwałą nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r.

Plan uwzględnia wymogi, określone w art. 39 ust. 3 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym i określa między innymi system obszarów chronionych, w tym obszary ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony uzdrowisk oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Wyznaczona wizja zagospodarowania przestrzennego: Dolny Śląsk 2030: różne obszary, jeden region, różne potencjały – spójny rozwój.

Wśród wyznaczonych czterech celów polityki zagospodarowania przestrzennego samorządu województwa jeden związany jest z dziedzictwem kulturowym: Cel 2. Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu.

Rozwój przestrzenny terenów zurbanizowanych dokonuje się w oparciu o racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz przy uwzględnieniu zróżnicowanych zasobów krajobrazowych, prowadzony jest w sposób minimalizujący szkody środowiskowe i konflikty funkcjonalno-przestrzenne:

- przeciwdziałanie skutkom degradacji krajobrazu jest skuteczne, zasoby krajobrazowe są uwzględniane w zagospodarowaniu przestrzennym a obszary wyróżniające się pod względem krajobrazu zachowują swoją wizualną odrębność;
- obszary cenne przyrodniczo stanowią system odporny na zagrożenia;
- najcenniejsze założenia przestrzenne o historycznym rodowodzie zachowały czytelny układ i stanowią istotne elementy krajobrazu kulturowego;

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

- cenne zespoły i obiekty zabytkowe znajdują się w dobrej kondycji, są udostępniane, a ich wartości podlegają trwałej ochronie;
- zasoby rolniczej przestrzeni produkcyjnej są wykorzystywane z uwzględnieniem naturalnych uwarunkowań;
- zasoby kopalin użytecznych są chronione i racjonalnie użytkowane;
- zintegrowany system magistralnych szlaków turystycznych wzmacnia gospodarczo udostępniane ośrodki i obszary.

W Planie wyznaczono cele i kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania województwa dolnośląskiego. Poniżej przedstawione te, które związane są z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Cel 2. Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu.

Kierunek 2.2. Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska wynika z wielonarodowej i wielowyznaniowej specyfiki regionu. Pod względem liczby zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków województwo dolnośląskie zajmuje pierwszą pozycję w Polsce. Zasoby te stanowią bardzo istotny czynnik umożliwiający budowanie i utrwalanie tożsamości regionalnej oraz rozwijanie potencjału społecznego i gospodarczego. W Planie nie wskazano konkretnych obiektów.

Zapewnienie ochrony i opieki nad zabytkami należy do kompetencji organów administracji publicznej. Samorząd województwa wykonuje zadania w tym zakresie jako jednostka samorządu terytorialnego odpowiedzialna za ochronę zabytków na terenie województwa oraz jako właściciel zabytków stanowiących mienie województwa.

Najważniejszym zadaniem jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz historycznie ukształtowanych miejskich założeń przestrzennych, które pilnie wymagają podjęcia prac ratowniczych. Konieczne jest utrzymanie wartości historycznych świadczących o tożsamości i indywidualnych cechach założeń urbanistycznych, takich jak układ przestrzenny z centralnie usytuowanym rynkiem i dominującymi obiektami, ratuszem, kościołem oraz kwartałami mieszczańskiej zabudowy.

Ustalenia w zakresie polityki Samorządu Województwa Dolnośląskiego

Działania służące zapewnieniu ochrony i poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz utrzymaniu wielokulturowej tożsamości regionu, w tym:

- 1) poprawa stanu założeń przestrzennych o zachowanej strukturze urbanistycznej oraz zespołów zabytkowych przez wsparcie finansowe samorządu województwa,
- 2) zachowanie miejsc pamięci utrwalających wielokulturową tożsamość regionu przez wsparcie finansowe samorządu województwa.
2. Wskazanie w Planie obszarów i zespołów zabytkowych wnioskowanych do objęcia ochroną w formie parku kulturowego i pomnika historii dla zachowania wartości krajobrazu kulturowego o wysokim znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego.
3. Wspieranie rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych poprzez:
  - 1) opracowanie koncepcji rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych z uwzględnieniem obszarów o niewykorzystanym potencjale turystycznym,
  - 2) włączenie regionalnych szlaków turystycznych w udostępnianie zasobów przyrodniczych i kulturowych będących w gestii samorządu województwa,
  - 3) poprawę dostępności turystycznej województwa przez integrację regionalnych szlaków z systemem węzłów przesiadkowych komunikacji zbiorowej.
4. Opracowanie zintegrowanej strategii rozwoju regionalnych klastrow turystycznych.

Postulaty kierowane do gmin:

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

1. Uwzględnianie założeń „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” w gminnych programach opieki nad zabytkami w celu skoordynowania działań w sferze ochrony zabytków.
2. Wskazywanie w dokumentach planistycznych obiektów i obszarów, które powinny uzyskać ustawową formę ochrony zabytków (wpis do rejestru zabytków lub ujęcie w wojewódzkiej ewidencji zabytków).
3. Realizacja regionalnych szlaków turystycznych oraz powiązanie ich z zasobami przyrodniczymi i kulturowymi gmin z wykorzystaniem systemów lokalnych szlaków turystycznych.
4. Realizacja funkcji turystycznych w ramach rewitalizacji obszarów zdegradowanych.
5. Dostosowanie rozwoju zaplecza turystyki i rekreacji do zmian klimatu poprzez:
  - 1) realizację transportu zbiorowego w obszarach i ośrodkach o atrakcyjnych turystycznie zasobach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych, jako standardu ich komunikacyjnej obsługi,
  - 2) wykluczenie z realizacji infrastruktury sportów zimowych obszarów o niewystarczających zasobach wód, których eksploatacja dla wytwarzania sztucznego śniegu zagraża lokalnemu środowisku naturalnemu.
6. Integracja szlaków wodnych ze szlakami pieszymi, rowerowymi i konnymi w ich otoczeniu (wzdłuż rzek o sezonowej zmienności poziomu wód).

• Strategia Rozwoju Powiatu Świdnickiego w perspektywie do 2030 roku (projekt)

Strategia Rozwoju Powiatu Świdnickiego określa długookresowe cele rozwoju i niezbędne kierunki działania, których skuteczną realizacją przyczynić się będzie do poprawy warunków życia naszych mieszkańców i funkcjonowania różnych podmiotów.

Powiat Świdnicki posiada potencjał do rozwoju turystyki. Poszczególne gminy mogą rozwijać ofertę skierowaną zarówno do masowego odbiorcy, jak i wybranych grup. Na terenie Powiatu Świdnickiego rozwijać należy produkt krajoznawczy. Związany on jest ze zwiedzaniem, dlatego też największe możliwości posiadają gminy, na obszarach których znajdują się obiekty dziedzictwa materialnego lub atrakcje przyrodnicze. Z terenu gminy Żarów wymieniono działający do dziś zabytkowy młyn z 1486 r. w Siedlimowicach.

Poniżej wskazano wyznaczone cele, które związane są z dziedzictwem kulturowym.

Cel 1. Modernizacja infrastruktury technicznej i komunikacyjnej połączona z poszanowaniem środowiska naturalnego zgodnie z zasadami rozwoju zrównoważonego.

W ramach niniejszego celu strategicznego podejmowane będą również wszechstronne działania zmierzające do ochrony dziedzictwa naturalnego i kulturowego. Inwestycje dotyczyć będą zarówno obiektów dziedzictwa materialnego, jak i zasobów środowiska naturalnego.

1.3 Ochrona zasobów dziedzictwa naturalnego oraz kulturowego.

Powiat Świdnicki dysponuje znacznym bogactwem zasobów środowiska naturalnego oraz obiektów historycznych. Ochrona tych zasobów wymaga nie tylko „twardych inwestycji” np. infrastrukturalnych, ale również podejmowania działań zmierzających do zwiększenia świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska i ochrony dóbr kultury.

W ramach niniejszego priorytetu podejmowane będą działania zmierzające do ochrony zasobów krajobrazowych i przyrodniczych, w tym poprzez nadzór na stanem zasobów leśnych. Główne kierunki działania w obszarze niniejszego priorytetu powinny obejmować przeprowadzenie przeglądu miejsc cennych przyrodniczo i ich odpowiedniego oznaczenia. Zadanie to powinno zmierzać wprost do utworzenia produktów turystycznych w postaci szlaków, ścieżek dydaktycznych, czy programów zwiedzania. Równie istotne co ochrona środowiska jest dbałość o posiadane dziedzictwo kulturowe. Obecność na danym obszarze obiektów zabytkowych jest bowiem jednym z czynników rozwoju turystyki na tym terenie. Zadbane i wyeksponowane zabytki przyciągają turystów.

Na terenie Powiatu Świdnickiego znajduje się wiele tego typu miejsc, ale nadal część z nich pozostaje zaniedbana i niedostosowana do obsługi ruchu turystycznego. Utrudnia to odpowiednie planowanie działań podmiotów publicznych lub znalezienie dla nich odpowiedniego mecenatu w sektorze prywatnym. Aby wykorzystać potencjał tkwiący w licznych zabytkach na terenie Powiatu, należy podjąć działania zmierzające

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

do inwentaryzacji samych obiektów, a także potrzebnych w nich prac inwestycyjnych i konserwatorskich. Konsekwentnie należy dążyć do ich odbudowy i przywrócenia im funkcji turystycznych poprzez renowację i odpowiednie zabezpieczenie. Istotna w tym zakresie będzie ścisła współpraca z różnymi instytucjami, w tym z organizacjami pozarządowymi.

Cel 2. Poprawa atrakcyjności Powiatu Świdnickiego poprzez jego wielokierunkowy i trwały rozwój gospodarczy.

2.3 Wielokierunkowy rozwój turystyki.

Powiat Świdnicki posiada potencjał do rozwoju turystyki, która powinna stanowić jeden z filarów jego trwałego rozwoju. Nagromadzenie na obszarze powiatu obiektów dziedzictwa materialnego sprawia, że działania w tym zakresie powinny być podejmowane kompleksowo. Renowacją należy objąć zarówno całe układy urbanistyczne, jak i pojedyncze zabytki, w tym również zabytki techniki. Inwestycjom tym towarzyszyć powinny działania zmierzające do rozbudowy infrastruktury komplementarnej podnoszącej atrakcyjność obiektów zabytkowych oraz umożliwiającej pełne wykorzystanie ich potencjału. Jednocześnie należy prowadzić działania zmierzające do rozbudowy i modernizacji ciągów pieszych, tras rowerowych i konnych, łączących obiekty dziedzictwa materialnego i przyrodniczego. Powinny także powstać obiekty małej infrastruktury sprzyjające wypoczynkowi i rekreacji. Rozbudowie musi ulec także infrastruktura umożliwiająca rozwój turystyki aktywnej. Rozbudowana infrastruktura turystyczno-rekreacyjna powinna stanowić impuls do wzrostu liczby i rozwoju podmiotów świadczących usługi turystyczne i rekreacyjne. Równoległe na obszarze Powiatu należy również podjąć działania promujące rozwój usług agroturystycznych i ekoturystycznych. Niniejsza oferta powinna zostać skierowana przede wszystkim do ludzi preferujących wypocznik z dala od głównych szlaków turystycznych. Jednocześnie należy podejmować działania zmierzające do wzmocnienia życia kulturalnego na obszarze Powiatu. W tym celu powinno się wspierać instytucje kultury. Należy dążyć do stworzenia wspólnej oferty wydarzeń kulturalnych. Oferta ta powinna obejmować zarówno posiadające już ugruntowaną pozycję wydarzenia, jak i wydarzenia nowe wymagające promocji. Ważne jest, aby podejmowane działania miały charakter wielokierunkowy prowadziły do stworzenia kompleksowych produktów turystycznych.

• Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2023 r.) Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Szlakiem Granitu”

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2023 r.) Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Szlakiem Granitu” opracowana w 2015 r. Ostatnia aktualizacja z dnia 02.09.2020 r.

Szeroki wachlarz opracowanych działań i zadań jest realizowane przez powołane w tym celu Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Szlakiem Granitu”.

Obszar działania LGD „Szlakiem Granitu”, dla którego opracowano Lokalną Strategię Rozwoju rozciąga się w centralno-południowej części województwa dolnośląskiego. Gminy wchodzące w skład Stowarzyszenia należą administracyjnie do powiatu świdnickiego (Dobromierz, Jaworzyna Śląska, Strzegom, Świdnica, Żarów,) oraz średzkiego (Kostomłoty, Udanin).

Strategia zbudowana jest wokół dwóch celów wiodących, dla których wyznaczono cele szczegółowe wraz z przedsięwzięciem oraz projektami. Poniżej przedstawione te, które powiązane są z dziedzictwem kulturowym.

Cel ogólny: 1. Zwiększenie poziomu przedsiębiorczości, w tym rozwój oferty turystycznej na obszarze LGD „Szlakiem Granitu”.

Cel szczegółowy 1.1. Stworzenie na bazie walorów przyrodniczych i kulturowych ciekawej oferty dla turystów oraz możliwości spędzania czasu wolnego przez mieszkańców.

Przedsięwzięcie: „Szlakiem Granitu” – turystycznie i rekreacyjnie.

Preferowany zakres projektów w ramach Przedsięwzięć:

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

1. Rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, w tym ścieżek rowerowych
2. Rozwój działań promujących region i jego ofertę;
3. Oznakowanie, zabezpieczenie i udostępnienie dla turystów lokalnych zabytków i dziedzictwa przyrodniczego.
4. Rozwój systemu szlaków turystycznych oraz ścieżek rekreacyjno-wypoczynkowych, w tym opartych na kamieniu naturalnym (granicie);
5. Rozwój oferty agroturystycznej oraz noclegowej;
6. Rozwijanie działań w ramach klastra turystycznego;
7. Wsparcie dla imprez promujących region i jego ofertę, w tym dla międzynarodowych imprez konnych.

Cel ogólny 2. Aktywizacja społeczna i obywatelska społeczności lokalnej oraz wzmocnienie kapitału społecznego w oparciu o lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe.

Cel szczegółowy 2.1. Prowadzenie działań zachęcających mieszkańców do poznania walorów przyrodniczych i kulturowych regionu.

Przedsięwzięcie: Na „Granitowym Szlaku” dziedzictwa i kultury.

Preferowany zakres projektów w ramach Przedsięwzięć:

1. Rozwój bazy kulturalnej, w tym muzeów, izb pamięci etc., w tym dotyczących historii jeździectwa na terenie LGD.
2. Wsparcie dla lokalnych inicjatyw odkrywających historię obszaru sprzed II wojny światowej, w tym wydawnictwa drukowane i wizyty studyjne;
3. Stworzenie klastra kulturalnego, wspólnej oferty ośrodków kultury dla mieszkańców obszaru, szczególnie dla młodzieży i seniorów w tym budujących tożsamość lokalną;

W Strategii opisano walory kulturowe, historię oraz różnorodność dorobku materialnego obszaru LGD „Szlakiem Granitu”, który jest świadectwem obecności i pracy wielu generacji Polaków, Czechów, Austriaków i Niemców. Obszar z racji swoich losów, posiada znaczące dziedzictwo historyczne i kulturowe. Jego materialnym świadectwem są liczne na tym terenie obiekty kultury materialnej w postaci zamków i pałaców. Te pierwsze budowane były jeszcze w okresie piastowskim jako element obrony granic księstwa Świdnicko-Jaworskiego. Te drugie powstawały później, gdy właściciele ziemscy, bogate mieszczaństwo i fabrykanci rozwijali swoje majątki, bazując na rolnictwie i wysokim poziomie cywilizacyjnego i przemysłowego dorobku regionu. Spora ich część, w wyniku zawirowań historycznych XIX i XX w., jest dziś zrujnowana i oczekuje na nowych właścicieli. Wszystkie są pięknie położone i posiadają dużą wartość zabytkową. Wpływy różnorodnych tradycji kulturalnych, nurtów ideowych i stylów artystycznych odcisnęły się trwałym piętnem na krajobrazie tego regionu. Występują tu zarówno zabytki wyjątkowej rangi, uznawane za perły architektury jak i takie, których walory są znacznie skromniejsze. Nie wskazano konkretnych obiektów z poszczególnych gmin.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Obecnie obowiązującymi dokumentami powiązаныmi z GPOnZ jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Żarów oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, które zostały omówione w dalszej części dokumentu.

• Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Żarów

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Żarów zostało przyjęte uchwałą nr XXIV/183/2020 Rady Miejskiej w Żarowie z dnia 19 listopada 2020 r.

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego,

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego.

W Studium określone zostały obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury. Ochrony wymagają m. in. układy przestrzenne wsi, które związane są z ich średniowiecznym, polokacyjnym rodowodem. Wsie prezentują najczęściej typ owalnicy (Pyszczyń, Imbramowice, Buków, Pożarzysko), niektóre z czasem przekształcono w wielodrożnice (Mrowiny). Występują też przykłady akcentów urbanistycznych jak założenia dworskie i pałacowe (Pyszczyń, Mrowiny, Zastruże, Wierzbna, Imbramowice, Kruków, Łażany). Kolejnym składnikiem układów przestrzennych wsi są kościoły i ich otoczenie (Buków, Imbramowice, Łażany, Pożarzysko, Wierzbna, Żarów). Występują również całe zespoły budowli, które tworzą zakomponowaną całość i są przedmiotem ochrony konserwatorskiej (zespół klasztorny cystersów w Wierzbnej, zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem w Zastrużu).

Na obszarze gminy Żarów na podstawie przepisów odrębnych ochronie konserwatorskiej podlegają:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- zabytki nieruchome wpisane do wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków,
- stanowiska archeologiczne wpisane do wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków,
- obszary obserwacji archeologicznej,
- obszary zabytkowe: historyczny układ urbanistyczny, historyczny układ ruralistyczny,
- historyczne układy przestrzenne założeń parkowych, pałacowych, klasztornych, folwarcznych.

Rejestr zabytków oraz gminna ewidencja zabytków podlegają sukcesywnej weryfikacji i uzupełnieniom, co uznaje się za zgodne z ustaleniami niniejszego studium. Ze względu na skalę opracowania w części graficznej studium nie przedstawiono obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków oraz rejestrze zabytków.

Dla obiektów i obszarów ujętych w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków proponuje się ustalanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zachowania lub odtwarzania, zgodnie z historycznymi wartościami: bryły obiektu, geometrii i sposobu krycia dachu, kompozycji elewacji, w tym detalu, stolarki okiennej i drzwiowej w zakresie rozmieszczenia, podziałów oraz kolorystyki.

Należy zauważyć, że największym niebezpieczeństwem dla zachowania istniejących na terenie gminy zabytków jest ich zły stan techniczny oraz nierzadko niewłaściwe zagospodarowanie. Dla obiektów nie objętych ochroną konserwatorską wynikającą z wpisu do rejestru zabytków, działaniami z zakresu ustalenia prawa miejscowego mogącymi przyczynić się do ratowania tych obiektów przed zupełną degradacją, byłoby urealnienie wymogów dotyczących ich ochrony, a w szczególności zasad regulujących remonty i przebudowy tych obiektów, bez ryzyka utraty przez nie cennych walorów decydujących o wartości zabytkowej. Niestety, w zdecydowanej większości powodem złego stanu technicznego obiektów są problemy natury ekonomicznej i własnościowej, niemożliwe do uregulowania na szczeblu planowania przestrzennego.

Potwierdzone w terenie stanowiska archeologiczne należy otoczyć szczególną opieką, a wszelkie prace ziemne należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi w tym zakresie. W celu ochrony stanowisk archeologicznych postuluje się:

- pierwszeństwo działań związanych z ochroną stanowisk archeologicznych wobec wszelkich przedsięwzięć budowlanych i ziemnych (budowy, robót instalacyjnych, gazociągów, wodociągów, kabli energetycznych i teleinformatycznych, rowów melioracyjnych, tworzenie nowych wyrobisk kruszywa i składowisk odpadów oraz innych prac ziemnych),
- prowadzenie w obrębie stanowiska archeologicznego oraz w jego otoczeniu badań archeologicznych na zasadach określonych w przepisach odrębnych,
- zakaz naruszania stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej (grodziska, kurhany, wały itp.),
- stosowanie wymogów wynikających z przepisów odrębnych przy każdorazowym znalezisku archeologicznym.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

W ramach historycznych układów ruralistycznych i historycznego układu urbanistycznego postuluje się:

- ochronę istniejącej substancji zabytkowej, w tym układu komunikacyjnego, obiektów kubaturowych, obiektów małej architektury i zieleni,
- remonty, przebudowy i nadbudowy istniejących obiektów winny uwzględniać przystosowanie ich wyglądu do podstawowych cech formy architektonicznej obiektów zabytkowych,
- w przypadku gdy historyczna strefa ruralistyczna i urbanistyczna znajduje się w granicach obszarów dla których dopuszcza się lokalizację urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100kW – pochodzącą z promieniowania słonecznego (obiekty i urządzenia fotowoltaiczne) lub wnętrza ziemi (obiekty i urządzenia geotermalne) montaż instalacji OZE nie powinien mieć negatywnego wpływu na obiekty i obszary zabytkowe,
- dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków (w obrębie wsi Siedlimowice) znajdujących się w granicach obszarów dla których dopuszcza się lokalizację urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100kW – pochodzącą ze spadków wody (elektrownie wodne), montaż instalacji OZE nie powinien mieć negatywnego wpływu na obiekty i obszary zabytkowe.

W ramach obszarów obserwacji archeologicznej postuluje się przyjmować następujące ustalenia:

- minimalizację lub wykluczenie w granicach stanowisk archeologicznych przekształcania lub użytkowania mogącego powodować degradację ich wartości zabytkowych,
- prowadzenie w obrębie stanowiska archeologicznego oraz w jego otoczeniu badań archeologicznych na zasadach określonych w przepisach odrębnych.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Żarów jest to gmina miejsko-wiejska położona jest na przedgórzu Sudetów, w południowej części województwa dolnośląskiego, na północno-wschodnim krańcu powiatu świdnickiego. Gmina graniczy z powiatem średzkim (gminy Kostomłoty i Udanin) oraz wrocławskim (gmina Mietków). Na terenie powiatu świdnickiego graniczy z gminami: Marcinowice, Świdnica, Strzegom i Jaworzyna Śląska. W skład gminy wchodzi następujące miejscowości: Bożanów, Buków, Imbramowice, Gołszyce, Kalno, Kruków, Łazany, Marcinowiczki, Mielęcín, Mikoszowa, Mrowiny, Pożarzysto, Przyłęgów, Pyszczyń, Siedlimowice, Tarnawa, Wierzbna, Zastruże oraz Żarów.

Gmina usytuowana jest głównie w mezoregionach Wzgórza Świdnickie i Równina Świdnicka, które są położone w makroregionie Przedgórze Sudeckie, w podprovincji Sudety z Przedgórzem Sudeckim, w prowincji Masyw Czeski. Większość gminy leży na Wzgórzach Imbramowickich.

W granicach gminy ustanowiono 35 pomników przyrody. Pomniki przyrody nie występują jako samotne obiekty w przestrzeni, są częścią parków, alei lub lasów

Obszar gminy położony jest w dorzeczu Odry, w regionie wodnym Środkowej Odry, w zlewni Bystrzycy. Główne ciek przepływające przez teren gminy to Strzegomka (dopływ Bystrzycy) i Tarnawka (dopływ Strzegomki, najdłuższa rzeka w gminie) oraz Bystrzyca (biegnąca na krótkim odcinku wzdłuż południowej granicy gminy).

Na terenie gminy występują również niewielkie zbiorniki wodne. Największy z nich to zalew „Andrzej”, który występuje we wschodniej części gminy Żarów. Jest to dawne wyrobisko po eksploatacji kopalni, które obecnie zalane jest wodą i pełni funkcję rekreacyjną. Występują też niewielkie stawy w Siedlimowicach, Imbramowicach i Mrowinach (przy pałacu), a także nieliczne zbiorniki wodne pozostałe po eksploatacji kruszyw mineralnych w XIX i XX w.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

Gmina Żarów bogata jest w surowce mineralne co stanowi podstawę przemysłu wydobywczego i przetwórstwa tych kopalin. Miejsca występowania dóbr naturalnych, koncentrują się w okolicach Bożanowa, Kalna, Wierzbnej, Gołaszyc, Mrowin, Pożarzyska. Występują tu cztery główne grupy surowcowe: węgiel brunatny, kamień budowlany, surowce kaolinowe, kruszywo naturalne. Surowce te, od lat 40-tych XIX w., warunkowały rozwój określonych gałęzi produkcji przemysłowej w dominiach, gdzie uruchamiano cegielnie, browary, gorzelnie.

Na terenie gminy znajdują się także bogate złoża wody pitnej – w postaci wód głębinowych w okolicach Wierzbnej.

Gmina Żarów posiada dobrze rozwiniętą sieć dróg, zapewniającą możliwość dojazdu do wszystkich sołectw. Układ komunikacyjny tworzą droga krajowa nr 5 relacji Lubawka – Grudziądz (w części przebiegiem pokrywająca się z autostradą A4) oraz drogi powiatowe, w tym obwodnica Żarowa łącząca miasto Świdnica z drogą krajową nr 5) oraz drogi gminne. Ponadto oprócz sieci komunikacji samochodowej przez obszar gminy przebiega linia kolejowa relacji Wrocław – Jelenia Góra.

5.2.2. Zarys historii Gminy Żarów¹

Najstarsze ślady osadnictwa w okolicach Żarowa pochodzą z okresu neolitycznego. Okres prehistoryczny charakteryzuje się na tym terenie zróżnicowanym natężeniem osadnictwa na przestrzeni czasów. Przeprowadzone wyrywkowo badania archeologiczne i odnalezione w ich wyniku artefakty, świadczą o istnieniu tu osad w epoce brązu, w okresach: halsztackim, kultury łużyckiej i kultury przeworskiej. Znaczny regres zaludnienia nastąpił w poł. V w. n.e., wskutek wędrówki ludów. Ponowny jego wzrost odnotować należy w VII i VIII w., jednak sieć osadnicza była dość słabo rozwinięta. Obszar dzisiejszej Gminy Żarów we wczesnym średniowieczu leżał na peryferiach zwartej osadnictwa Ślązan. Terenem intensywnej kolonizacji stał się dopiero w 2 poł. XIII w., a związane to było z początkiem osadnictwa niemieckiego.

Na podstawie źródeł pisanych można przyjąć, że do pocz. XIV w. powstały wszystkie istniejące do dnia dzisiejszego wsie. Były to głównie ulicówki i owalnice, lokowane na prawie niemieckim, które stwarzało korzystniejsze warunki rozwoju niż prawo polskie. W późniejszych latach (XVI w.) powstały tylko 2 osady, które stały się przysiółkami Mrowin, Weselina i Kalno-Wostówka oraz kilka folwarków i kolonii koło Mrowin, Łażan i Mielęcina. Wreszcie, w 2 poł. XIX w. założono osiedle przemysłowe Ida und Marienhütte w granicach Łażan.

Przedmiotem sporów naukowych jest identyfikacja pierwotnej wsi Żarów. Część badaczy utożsamia ją z wzmiankowaną w dokumencie z 1290 r. miejscowością Sarow i dowodzi, że w 1318 r. doszło do ponownej lokacji wsi na prawie niemieckim. W okresie nowożytnym pierwszymi znanymi właścicielami wsi byli członkowie śląskiego rodu Mülheimów (2 poł. XVI w.), później majątek przejęły równie znane śląskie rody Zedlitzów, Nostitzów i Burghausów. Na przełomie XVIII i XIX w. Żarów był jedną z najmniejszych wsi w księstwie świdnickim. Miejscowość ucierpiała także w trakcie licznych na Śląsku wojen.

Mało znacząca miejscowość zmieniła swój charakter w połowie XIX w., przekształcając się ze wsi w osadę przemysłową. Rozwój przemysłu ziemia żarowska zawdzięcza Karłowi Kulmizowi, budowniczemu linii kolejowej Wrocław – Świebodzice. Kulmiz w 1858 r. założył spółkę „Silesia”, produkującą początkowo kwas siarkowy, a z czasem również szeroki asortyment innych środków chemicznych. Był również twórcą wielu innych zakładów przemysłowych i przedsięwzięć gospodarczych – Szamotowni, huty szkła „Ida”, odlewnię żeliwa „Maria”, sieci placówek handlowych przy stacjach kolejowych, itp. Rozwojowi przemysłu w mieście towarzyszył znaczny wzrost liczby ludności i rozwój przestrzenny Żarowa. Proces zmiany charakteru miejscowości przyspieszył wielki pożar z 1870 r., który zniszczył większość starej zabudowy

¹ T. Ciesielski, Gmina Żarów. Monografia historyczna., wyd. przez Radę Miasta i Gminy w Żarowie w 1993 r.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

wiejskiej. W jej miejsce powstały obiekty przemysłowe, wielorodzinną zabudowa czynszowa o charakterze miejskim, obiekty użyteczności publicznej. Dzieło Karla Kulmiza kontynuowali jego następcy: syn Paul i wnuk Eugen. Kulmizowie nie ograniczali się do intensywnej działalności gospodarczej, prowadzili również ożywione działania charytatywne i patronackie (finansowanie szkół i przedszkoli, budowa szpitala i mieszkań robotniczych, opieka nad najuboższymi, finansowanie budowy infrastruktury miejskiej i kościoła). W czasie II wojny światowej Żarów nie uległ poważniejszym zniszczeniom. W październiku 1954 r. miejscowość otrzymała prawa miejskie.

5.3. Krajobraz kulturowy – dziedzictwo materialne Gminy Żarów²

Przez wieki ziemia żarowska politycznie i historycznie związana była z księstwem świdnickim i dzieliła jego losy. Gmina położona jest więc na terenie o bogatej historii, nasycenym obiektami historycznymi, o dużym znaczeniu dla lokalnej tożsamości, wyróżniającymi się wartościami zabytkowymi. W bezpośrednim sąsiedztwie Żarowa znajduje się grupa zabytkowych pałaców, których część została przystosowana do funkcji rekreacyjno-hotelowych (Krobiełowice, Krasków) oraz obiektów, częściowo przekształconych lub pozostających w ruinie, obecnie zaniedbanych, lecz świadczących o bogatej historii tych ziem i przywołujących dawną wspaniałość wznoszonych tu rezydencji i świetność żyjących tu przez wieki, często sławnych i zasłużonych dla historii regionu rodów.

Krajobraz kulturowy gminy ukształtowany został przez czynniki historyczne, geograficzne i przyrodnicze. Największe znaczenie wśród nich miały elementy:

- położenie geograficzne – dorzecze Odry, dobre gleby i warunki klimatyczne sprzyjały rozwojowi rolnictwa i skutkowało powstawaniem osad rolniczych (obfitość obiektów architektonicznych o charakterze dworskim i rezydencjonalnym; założenia ruralistyczne);
- burzliwa historia Śląska, który po wymarcu polskich Piastów, przechodził w kolejnych wiekach pod panowanie czeskie, austriackie a w końcu pruskie i niemieckie, co doprowadziło do przenikania się wpływów i kultur i znalazło wyraz w obyczajach, sztuce i kulturze dawnych pokoleń;
- uwarunkowania geologiczne – lokalizacja na odkrytych w XIX w. złożach bogactw mineralnych oraz przedsiębiorczość Karla Kulmiza i jego potomków, były podstawą rozwoju obecnego ośrodka gminy – Żarowa. Tym czynnikiem Żarów zawdzięcza rozwój przemysłowy i XIX-wieczną industrializację, które określiły charakter miejscowości, kojarzonej również dziś z przemysłem;
- II wojna światowa – działania wojenne nie przyniosły znaczących zniszczeń na terenie gminy, następstwem wojny były natomiast powojenna dewastacja infrastruktury przemysłowej oraz zmiany ustrojowe i administracyjne – nowy powojenny porządek skutkowało zmianami własnościowymi oraz wymianą ludności – w miejsce dawnych mieszkańców przybyła duża grupa ludności polskiej przesiedlonej z Kresów Wsch. II Rzeczypospolitej oraz przybyszów z centralnej Polski, przynosząc ze sobą swoją kulturę i obyczajowość;
- przemiany ustrojowe w Polsce, zapoczątkowane w 1989 r. – ich następstwem był upadek przemysłu, ze wszystkimi negatywnymi tego konsekwencjami w warstwie społecznej, duchowej i materialnej; pozytywną stroną przekształceń okazały się: komunalizacja i prywatyzacja części zabudowy, przywrócenie samodzielności decyzyjnej i kompetencji władzom samorządowym, przystąpienie do Unii Europejskiej, co otworzyło nowe możliwości finansowe i organizacyjne w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego i modernizacji wszystkich dziedzin życia.

² Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Żarów na lata 2014-2017

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

5.3.1. Historyczne obiekty budowlane – najcenniejsze zabytki Gminy Żarów³

Historyczne obiekty budowlane są to zabytki nieruchomości: rezydencje, obiekty sakralne, budynki municypalne, domy mieszkalne miejskie i wiejskie, zabytki techniki, które posiadają wartość historyczną, artystyczną bądź naukową, dzięki której zostały wpisane do rejestru zabytków oraz objęte ustaleniami ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Omówiono tu także historyczne układy przestrzenne.

I. Historyczne układy przestrzenne

Zabytkowe układy przestrzenne to założenia wiejskie i miejskie zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg, w powiązaniu z zielenią i krajobrazem naturalnym. Na terenie wiejskim obejmują układy ruralistyczne, zespoły rezydencjonalno-gospodarcze najczęściej połączone z parkiem krajobrazowym i zespoły sakralne, także cmentarze. Na terenie gminy Żarów wyodrębniono 8 historycznych układów ruralistycznych (wsie: Buków, Imbramowice, Łażany, Mrowiny, Pożarzyno, Pyszczyń, Siedlimowice, Wierzbnia) i jeden urbanistyczny – układ miasta Żarowa.

Żarów prezentuje strukturę miejską typową dla XIX-wiecznych osad przemysłowych, z charakterystycznymi dla nich elementami. Wśród nich wymienić należy: rozległe tereny przemysłowe o zwartej, skupionej zabudowie, rozciągające się na płn. od pierwotnej miejscowości, formę i układ zabudowy, które podporządkowane były specyfice produkcji, zespół rezydencjonalny właściciela zakładów przemysłowych, z rozbudowaną częścią pałacową i rozległym parkiem, przylegający od zach. do zakładów przemysłowych, rozbudowaną infrastrukturę kolejową, z linią torów przecinającą miejscowość ze wsch. na zach. i zabudowę o charakterze miejskim, wypełniającą przestrzeń między terenami przemysłowymi i torami kolejowymi, rozciągającą się wzdłuż nieregularnej siatki ulic.

Układ przestrzenny większości jednostek wiejskich związany jest z ich średniowiecznym, polokacyjnym rodowodem. Wsie prezentują w większości typ przestrzenny owalniczy (Pyszczyń, Imbramowice, Buków, Pożarzyno), choć niektóre z nich z czasem rozwinęły się i uległy przekształceniu w wielodrożnice (Mrowiny). W większości wsi dominujący akcent urbanistyczny stanowią założenia dworskie i pałacowe (Pyszczyń, Mrowiny, Zastruże, Wierzbnia, Imbramowice, Kruków, Łażany). Drugim charakterystycznym elementem układów przestrzennych wsi są kościoły i ich otoczenie. Także takie zespoły budowli, stanowiące zakomponowaną w przemyślny sposób, zwartą całość są przedmiotem ochrony konserwatorskiej (zespół klasztorny cystersów w Wierzbnej, zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem w Zastrużu).

II. Architektura sakralna

Kościół ziemi żarowskiej tworzą zróżnicowaną formalnie i wiekowo grupę budowli. Są wśród nich małe gotyckie jednowieżowe, typowe dla wsi śląskiej kościółki, z latami przekształcane i poddane przebudowom w okresie baroku i w XIX w. (Łażany, Buków), ale również romańskie, kamienne kościoły w Pożarzynku i Wierzbnej, barokowy bezwieżowy kościół w Zastrużu i neogotyckie świątynie w Żarowie i Pyszczyń. Do najbardziej wartościowych należą kościół Wniebowzięcia NMP w Wierzbnej oraz kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Żarowie opisane poniżej.

Kościół Wniebowzięcia NMP w Wierzbnej – wzniesiony 1230-1250, zapewne z fundacji możnego śląskiego rodu Wierzbnow, który posiadał patronat nad świątynią. Pierwotnie był to orientowany kościół romański. W 1347 r. biskup Henryk z Wierzbna przekazał patronat nad kościołem cystersom. Do największego rozkwitu wierzbieńskiej świątyni i całego kompleksu klasztornego przyczynili się krzeszowscy opaci: Bernhard Rosa, który utworzył tu w 1683 r. przeorat oraz opat Innocenty Fritsch, który rozbudował powstałe około 1696 r. skrzydło klasztorne w nowy barokowy kościół. Świątynia romańska została zachowana w całości, stając się fasadą nowego kościoła. Wzniesiona została z regularnych ciosów piaskowca – jednonawowa, z niższym

---

³ Ibidem ...

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

i większym prezbiterium i półkolistą apsydą, ujęta w parę masywnych czworobocznych wież. W 2015 r. wymieniono ramy okienne; w 2016 r. została przeprowadzona renowacja ramy i obrazu Chrystusa Ukrzyżowanego; w 2017 r. wykonano konserwację stacji drogi krzyżowej.

Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Żarowie – w 1895 r. rozpoczęto zbiórkę ofiar na budowę kościoła, która trwała 15 lat. Dzięki znacznej pomocy ówczesnego arcybiskupa wrocławskiego, kardynała Georga Koppa, ofiar zbieranych w całej diecezji oraz dotacji państwowej, w 1909 r. przystąpiono do budowy na posesji zakupionej od zakładów „Silesia”. Poświęcenie kościoła nastąpiło we wrześniu 1910 r. Autorzy projektu, wrocławscy architekci Overkott i Föhre, nadali budowli formę trójnawowego kościoła halowego z czworoboczną wieżą narożną o wysokości 44 m. Świątynia wzniesiona z czerwonej cegły, utrzymana jest w stylu neogotyckim. Kościół opięty jest uskokowymi przyporami. Zdobí go detal ceramiczny z elementami tynkowanymi. Smukłe otwory okienne świątyni posiadają ostrołukowe zamknięcia. W 2009 r. prowadzone były w kościele prace renowacyjne ze zmianą wystroju, witraży i odnowieniem ołtarza głównego. W 2018 r. wykonano konserwację sekcji brzmieniowej organów.

III. Zespoły i architektura rezydencjalna

Dominantami urbanistycznymi większości wsi w Gminie Żarów są zespoły rezydencjalne, dworskie lub pałacowe, którym towarzyszą folwarki, stanowiące podstawę gospodarczą egzystencji majątków. Założenia te były przeważnie własnością znanych rodów szlacheckich ale również przedstawicieli duchowieństwa (Wierzbna) a w XIX w., także uszlachconych benefaktorów ziemi żarowskiej, przemysłowców – Kulmizów. Niestety stan większości obiektów pozostawia wiele do życzenia. Nie istnieją już lub pozostają w ruinie rezydencje w Zastrużu, Łażanach, Mrowinach, Imbramowicach. Zachowane pałace i dwory, często mocno przebudowane, pozostają w różnym, na ogół złym stanie technicznym. Nie zachowały również swojej pierwotnej formy założenia parkowe towarzyszące rezydencjom. Szczególnie imponujący, rozległy romantyczny park w Zastrużu był przedmiotem podziwu na całym Śląsku. Oprócz stawów z gondolami, urządzono w nim wiele umiających odpoczynek budowli i urządzeń parkowych. Ewenementem wśród budowli pałacowych jest pyszczyński teatr, dziś w ruinie, dawniej służył właścicielom majątku i ich gościom, jako obiekt krzewienia rozrywki i kultury. W większości posiadłości zachowały się zabudowania folwarczne, wśród których, oprócz typowych budynków inwentarskich, stodół, oficyn, spichlerzy, znaleźć można również wieżę wodną (Wierzbna), gorzelnię (Mrowiny), młyn (Siedlimowice).

IV. Architektura mieszczańska

XIX-wieczna zabudowa o charakterze miejskim występuje w Żarowie, który w związku z rozwojem przemysłu i przyrostem liczby ludności przekształcił się w tym czasie ze wsi w osadę przemysłową o charakterze miejskim. W mieście znajdujemy obiekty typowe dla tego rodzaju architektury: kamienice czynszowe i wille, obiekty infrastruktury miejskiej i użyteczności publicznej (bank, szkoły, dworzec). Obiekty te odznaczają się cechami typowymi dla poszczególnych typów architektonicznych tego czasu, stylowo prezentując, przede wszystkim, cechy eklektyczne.

V. Architektura przemysłowa

Ten typ budownictwa znajdujemy przede wszystkim w Żarowie, który wskutek przedsiębiorczości Karla Kulmiza, w połowie XIX w. zmienił się ze wsi w przemysłowe miasto. Impulsem do tego było powstanie

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

linii kolejowej, wybudowanej przez tegoż Kulmiza oraz odkrycie przy okazji tej budowy złóż naturalnych: kaolinu, węgla brunatnego i pirytu. Kulmiz wykorzystał odkrycie, uruchamiając, jeszcze w 1842 r., produkcję cegieł, dachówek i kafli piecowych, która rozwinęła się w nowoczesną Fabrykę Cegieł Szamotowych: ognio- i kwasoodpornych. Wkrótce powstały kolejne firmy Kulmiza: huta szkła „Ida”, w której produkowano szkło użytkowe, butelki, ale również np. żyrandole ozdobne oraz odlewnia żeliwa „Maria”, której produkcja od wyrobu prostych narzędzi ewoluowała do produkcji maszyn i urządzeń dla przemysłu chemicznego, spożywczego i rolnictwa. Wreszcie, w 1858 r. powstały zakłady „Silesia” – jedna z najbardziej znanych fabryk chemicznych w Niemczech.

Ta działalność pozostawiła w Żarowie ślad, w postaci terenów przemysłowych, które wypełniła skupiona, gęsta zabudowa, o układzie, kompozycji i formie obiektów podporządkowanej wymogom technologii produkcji. Zabudowa fabryczna Żarowa przetrwała drugą wojnę światową, niestety nie wytrzymała czasów transformacji ustrojowej na przełomie XX i XXI w. Po ogłoszeniu upadłości fabryki żarowskie przestały istnieć a zabudowa fabryczna poszła w ruinę. Do dzisiejszych czasów zachowały się jej pozostałości, w niczym nie przypominające czasów dawnej przeszłości.

Oprócz rozbudowanych zespołów przemysłowych w Żarowie, także we wsiach gminy, na terenie dawnych majątków ziemskich, można znaleźć ciekawe obiekty przemysłowe, związane z rozwojem drobnego przemysłu w dominiach. Wśród tego typu obiektów wskazać można gorzelnię w Mrowinach, czy cegielnię w Imbramowicach i Mrowinach. Ciekawą budowlą jest wieża wodna w Wierzbnej, której początki sięgają XVII w.

5.3.2. Zabytki ruchome⁴

Zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Praktycznie jedyną formą ich ochrony jest wpis do rejestru zabytków. W związku z tym, że obiekty stanowiące własność osób prywatnych nie są z reguły odnotowywane.

Wśród zabytków ruchomych, na terenie gminy przeważają obiekty sakralne i sepulkralne, stanowiące wyposażenie kościołów. Cennym elementem detalu architektonicznego jest wczesnogotycki portal kościoła św. Józefa w Pożarzysku.

W ściany większości świątyń wmurowane są płyty nagrobne przedstawicieli rodów – dawnych właścicieli tych ziem i patronów kościołów. Dziś można ich zidentyfikować dzięki inskrypcjom nagrobnym oraz bogatym zbiorom heraldyki, zwyczajowo towarzyszącej wizerunkom zmarłych (kościół w Imbramowicach, w Łażanach, Pożarzysku, Wierzbnej). W kościele imbramowickim zachowało się z pierwotnego wyposażenia kamienne gotyckie sakramentarium. Kościoły w Bukowie, Wierzbnej i Zastrużu posiadają wystrój barokowy, przy czym Wierzbna może się pochwalić bogatym wyposażeniem, które trafiło tu w 1728 r. z dawnego kościoła opackiego w Krzeszowie. Jest to ołtarz główny z obrazem autorstwa Georga Wilhelma Neunhertza i rzeźbami Georga Schröttera oraz dwa ołtarze boczne: Św. Rodziny i Św. Józefa, które zostały wykonane przez Schröttera. Do barokowego wyposażenia należy również ambona oraz chrzcielnica a także obrazy ilustrujące Drogę Krzyżową oraz znajdujące się w prezbiterium przedstawienia czterech ewangelistów. Dekorację freskową sklepienia, obecnie przemalowaną, wykonał w 1735 r. Franz Heigel. W starszej części kościoła widoczne są fragmenty późnoromańskiej polichromii z 2 połowy XIII w. oraz późnogotyckich malowideł z 1 połowy XVI w. z przedstawieniami Ewangelistów oraz Ojców Kościoła. Podobnie cenne i pochodzące z tego samego źródła wyposażenie posiada kościół w Zastrużu, w którym przykuwa uwagę obraz „Koronacja Marii” w ołtarzu głównym, namalowany w warsztacie Willmana

⁴ Ibidem ...

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

(XVII/XVIII w.). Natomiast kościół w Żarowie i kaplica w Pyszczyńcu mogą się pochwalić kompletnym wyposażeniem neogotyckim z koń. XIX w. (Pyszczyń) i eklektycznym, z pocz. XX w. (Żarów).

Bogactwo elementów małej architektury i sztuki wotywniej oraz liczne świadectwa dawnego prawa można znaleźć przy drogach gminnych. Są to kamienne krzyże pokutne, krzyże i kapliczki przydrożne, figury św. Jana Nepomucena, wg wierzeń ludu śląskiego – chroniące od powodzi.

5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Żarów funkcjonują dwie z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy Żarów znajduje się 31 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, w tym 2 stanowiska archeologiczne (Tabela nr 1). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie Gminy Żarów

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR REJESTRU ZABYTKÓW	DATA WPISU
1	Buków	kościół parafialny pw. św. Stanisława		A/1752/1201	14.12.1964
2	Buków	dom mieszkalny	nr 61	1350/Wł	08.08.1991
3	Imbramowice	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP		A/1752/1201	12.05.1966
4	Łażany	kościół filialny pw. Bożego Ciała		A/1826/1682	12.05.1966
5	Łażany	pałac – ruina		A/4410/406	24.11.1956
6	Łażany	park pałacowy		A/4411/721/Wł	17.02.1979
7	Mrowiny	pałac	ul. Zamkowa	A/4418/604/Wł	30.11.1975
8	Mrowiny	park pałacowy		A/4419/722/Wł	17.02.1979
9	Pożarzysko	kościół filialny pw. św. Józefa		A/1680/204	23.04.1951
10	Pyszczyń	kaplica pałacowa, ob. mszalna pw. św. Antoniego		A/5971	13.07.2015
11	Pyszczyń	pałac		A/4501/653/Wł	25.05.1977

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

12	Pyszczyń	teatr, ob. budynek gospodarczy		146/A/03	10.02.2003
13	Pyszczyń	park i ogród dworski		A/4501/653/Wł	17.02.1979
14	Siedlimowice	park pałacowy		A/4689/719/Wł	17.02.1979
15	Siedlimowice	aleja lipowo-dębowa na odcinku młyn wodny-las		A/4691/1321/Wł	07.03.1991
16	Siedlimowice	budynek mieszkalny	nr 1	A/5959/1-3	31.03.2015
17	Siedlimowice	budynek młyna	nr 1	A/5959/1-3	31.03.2015
18	Siedlimowice	budynek kuźni	nr 1	A/5959/1-3	31.03.2015
19	Wierzbną	kościół rodowy, klasztorny Cystersów, ob. kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP		A/1772/1045	24.01.1964
20	Wierzbną	klasztor, ob. część korpusu kościoła		A/1772/1045	24.01.1964
21	Wierzbną	pałac opatów cysterskich		A/4603/949/Wł	20.09.1983
22	Wierzbną	park		A/4604/716/Wł	17.02.1979
23	Wierzbną	teren folwarku (bez zabudowy)		22/A/00	29.05.2000
24	Wierzbną	wodociągowa wieża ciśnień	ul. Młyńska 6	A/6157	27.09.2019
25	Zastruże	kaplica w zespole pałacowym, ob. kościół filialny pw. Wniebowzięcia NMP		A/1061	21.05.2008
26	Zastruże	park pałacowy		A/4688/760/Wł	08.11.1980
27	Żarów	park miejski	ul. Zamkowa	A/5230/1240/Wł	25.07.1988
28	Żarów	aleja dębowa przy drodze obiegającej stadion sportowy	przy drodze wokół stadionu sportowego	A/5231/1322/Wł	7.03.1991
29	Żarów	aleja lipowa wzdłuż szosy Żarów-Łażany	wzdłuż szosy Żarów-Łażany	A/5232/1316/Wł	7.03.1991
STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE					
30	Mikoszowa	AZP 82-23, nr stanowiska w miejscowości 1, na obszarze 39		447/Arch/69	20.04.1969
31	Wierzbną	AZP 84-23, nr stanowiska w miejscowości 1, na obszarze 32		296/Arch/49	09.11.1967

5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej obejmują wszystkie kategorie zabytków: malarstwo, rzeźbę oraz rzemiosło artystyczne z całym jego zróżnicowaniem (złotnictwo, sprzęty stolarskie, tkaniny, szkło, witrażownictwo, ludwisarstwo). Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujący historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki.

Najcenniejsze zabytki ruchome z terenu Gminy Żarów wpisane zostały do rejestru zabytków ruchomych. Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów. Informacje można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

5.4.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
  - zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
  - innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
  - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Żarów jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. W obowiązujących planach wyznaczono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustalenia te powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Obecnie Gmina Żarów ma 100% pokrycie planistyczne. Od 2001 r. uchwalono 114 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (Tabela nr 2), w tym 91 jest aktualnie obowiązujących na terenie wszystkich 19 obrębów. Największą ilością planów pokryty jest Żarów i Wierzbna z liczbą 18 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Następne są Kalno z 12 mpzp, Mrowiny z 9 szt., Kruków z 8 szt. oraz Pożarzysko z 7 mpzp.

Z uwagi na fakt, iż gmina posiada bardzo liczne jednostkowe plany miejscowe zmieniające plany miejscowe uchwalone wiele lat temu na mocy przepisów wówczas obowiązujących, należy poddać je zmianom zgodnie z nowymi wytycznymi, aktualnymi przepisami prawa oraz potrzebami gminy, mieszkańców i potencjalnych inwestorów.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

Tabela nr 2. Rejestr Miejsowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Żarów

LP.	OBREB	UCHWAŁA	N – MPZP NIEOBOWIĄZUJĄCY O – MPZP OBOWIĄZUJĄCY
1	Żarów	uchwała nr XXXVII/219/2001 z dnia 15 listopada 2001r.	N
2		uchwała nr XLIII/264/2002 z dnia 31 maja 2002r.	N
3		uchwała nr XLIV/269/2002 z dnia 4 lipca 2002r.	N
4		uchwała nr XLVI/279/2002 z dnia 29 sierpnia 2002r.	N
5		uchwała nr XLVI/291/2002 z dnia 9 października 2002r.	N
6		uchwała nr XXV/155/2004 z dnia 1 lipca 2004r.	O
7		uchwała nr LVI/343/2006 z dnia 27 października 2006r.	O
8		uchwała nr XXVII/144 /2008 z dnia 30 czerwca 2008r.	O
9		uchwała nr XLIX/237/2009 z dnia 27 października 2009 r.	O
10		uchwała nr XXI/157/2012 z dnia 29 marca 2012r.	O
11		uchwała nr XLI/323/2013 z dnia 14 listopada 2013r.	N
12		uchwała nr LII/416/2014 z dnia 24 października 2014r.	O
13		uchwała nr VIII/75/2015 z dnia 28 maja 2015r.	O
14		uchwała nr X/91/2015 z dnia 25 czerwca 2015 r.	O
15		uchwała nr XI/93/2015 z dnia 2 lipca 2015 r.	O
16		uchwała nr XIV/112/2015 z dnia 19 listopada 2015 r.	O
17		uchwała nr XVI/134/2015 z dnia 22 grudnia 2015 r.	O
18		uchwała nr XXVI/207/2016 z dnia 15 września 2016 r.	O
19		Bożanów	uchwała nr LIV/329/2009 z dnia 14 września 2006 r.
20	uchwała nr XXIV/275/2013 z dnia 23 maja 2013 r.		O
21	uchwała nr XXVI/205/2016 z dnia 15 września 2016 r.		O
22	Buków	uchwała nr XL/249/2005 z dnia 8 września 2005 r.	O
23		uchwała nr XVI/130/2015 z dnia 22 grudnia 2015 r.	O
24	Golaszyce	uchwała nr XXXI/188/2004 z dnia 13 grudnia 2004 r.	O
25		uchwała nr XLII/197/2009 z dnia 31 marca 2009 r.	O
26		uchwała nr XLIV/357/2014 z dnia 6 lutego 2014 r.	O
27		uchwała nr LI/396/2014 z dnia 26 czerwca 2014 r.	O
28	Imbramowice	uchwała nr XL/250/2005 z dnia 8 września 2005 r.	O
29		uchwała nr XLIV/358/2014 z dnia 6 lutego 2014 r.	O
30		uchwała nr XL/251/2005 z dnia 8 września 2005 r.	O
31	Kalno	uchwała nr XV/85/2007 z dnia 25 października 2007 r.	O
32		uchwała nr XV/84/2007 z dnia 25 października 2007 r.	O
33		uchwała nr XXVII/147/2008 z dnia 30 czerwca 2008 r.	O
34		uchwała nr III/12/2010 z dnia 16 grudnia 2010 r.	O
35		uchwała nr XI/58/2011 z dnia 30 czerwca 2011 r.	O
36		uchwała nr XX/146/2012 z dnia 1 marca 2012 r.	O
37		uchwała nr XXV/186/2012 z dnia 20 czerwca 2012 r.	O
38		uchwała nr LIII/414/2014 z dnia 24 października 2014 r.	O
39		uchwała nr X/87/2015 z dnia 25 czerwca 2015 r.	O
40		uchwała nr XVI/131/2015 z dnia 22 grudnia 2015 r.	O
41		uchwała nr XXIII/184/2016 z dnia 23 czerwca 2016 r.	O
42		Kruków	uchwała nr XLV/278/2002 z dnia 29 sierpnia 2002 r.
43	uchwała nr XLVIII/298/2006 z dnia 16 marca 2006 r.		N
44	uchwała nr XXVII/146/2008 z dnia 30 czerwca 2008 r.		N
45	uchwała nr XI/60/2011 z dnia 30 czerwca 2011 r.		N
46	uchwała nr XXII/163/2012 z dnia 12 kwietnia 2012 r.		N

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

47		uchwała nr XLII/329/2013 z dnia 5 grudnia 2013 r.	N
48		uchwała nr LII/402/2014 z dnia 7 sierpnia 2014 r.	N
49		uchwała nr LVIII/400/2018 z dnia 06 listopada 2018 r.	O
50	Łażany	uchwała nr XLVII/287/2006 z dnia 31 stycznia 2006 r.	N
51		uchwała nr XLV/219/2009 z dnia 30 czerwca 2009 r.	N
52		uchwała nr LVII/267/2010 z dnia 31 marca 2010 r.	N
53		uchwała nr XLII/331/2013 z dnia 5 grudnia 2013 r.	N
54		uchwała nr X/91/2015 z dnia 25 czerwca 2015 r.	N
55		uchwała nr XXV/192/2016 z dnia 25 sierpnia 2016 r.	N
56		uchwała nr LVIII/401/2018 z dnia 06 listopada 2018 r.	O
57		Marcinowiczki	uchwała nr XLII/198/2009 z dnia 31 marca 2009 r.
58	uchwała nr XIV/110/2015 z dnia 19 listopada 2015 r.		O
59	Mielęcín	uchwała nr XLVIII/299/2006 z dnia 16 marca 2006 r.	O
60		uchwała nr III/13/2010 z dnia 16 grudnia 2010 r.	O
61		uchwała nr XX/147/2012 z dnia 1 marca 2012 r.	O
62		uchwała nr XXV/187/2012 z dnia 20 czerwca 2012 r.	O
63		uchwała nr XXX/235/2012 z dnia 28 grudnia 2012 r.	O
64		uchwała nr XLVIII/380/2014 z dnia 15 maja 2014 r.	O
65		Mikoszowa	uchwała nr XLII/199/2009 z dnia 31 marca 2009 r.
66	uchwała nr XI/62/2011 z dnia 30 czerwca 2011 r.		N
67	uchwała nr XII/71/2019 z dnia 6 czerwca 2019 r.		O
68	Mrowiny	uchwała nr XLIII/265/2005 z dnia 10 listopada 2005 r.	O
69		uchwała nr XLV/220/2009 z dnia 30 czerwca 2009 r.	O
70		uchwała nr LIX/273/2010 z dnia 20 maja 2010 r.	O
71		uchwała nr XX/148/2012 z dnia 1 marca 2012 r.	O
72		uchwała nr XLIV/359/2014 z dnia 6 lutego 2014 r.	O
73		uchwała nr XLVIII/381/2014 z dnia 15 maja 2014 r.	O
74		uchwała nr XVI/132/2015 z dnia 22 grudnia 2015 r.	O
75		uchwała nr XXXIV/267/2017 z dnia 16 marca 2017 r.	O
76		uchwała nr XXXVIII/282/2017 z dnia 18 maja 2017 r.	O
77		Pózarzysko	uchwała nr LI/312/2006 z dnia 25 maja 2006 r.
78	uchwała nr XV/82/2007 z dnia 25 października 2007 r.		O
79	uchwała nr XV/83/2007 z dnia 25 października 2007 r.		O
80	uchwała nr XI/63/2011 z dnia 30 czerwca 2011 r.		O
81	uchwała nr XLVIII/382/2014 z dnia 15 maja 2014 r.		O
82	uchwała nr LII/403/2014 z dnia 7 sierpnia 2014 r.		O
83	uchwała nr XXIII/185/2016 z 23 czerwca 2016 r.		O
84	Przyłégów	uchwała nr XLII/200/2009 z dnia 31 marca 2009 r.	O
85		uchwała nr XLIV/360/2014 z dnia 6 lutego 2014 r.	O
86	Pyszczyn	uchwała nr XV/77/2003 z dnia 29 sierpnia 2003 r.	O
87		uchwała nr IV/13/2006 z dnia 28 grudnia 2006 r.	O
88		uchwała nr XLII/330/2013 z dnia 5 grudnia 2013 r.	O
89	Siedlimowice	uchwała nr XXXIX/238/2005 z dnia 30 czerwca 2005 r.	O
90		uchwała nr XLI/192/2009 z dnia 10 marca 2009 r.	O
91	Tarnawa	uchwała nr XL/252/2005 z dnia 8 września 2005 r.	O
92	Wierzbná	uchwała nr XXXIX/239/2005 z dnia 30 czerwca 2005 r.	O
93		uchwała nr XXVII/145/2008 z dnia 30 czerwca 2008 r.	O
94		uchwała nr XLV/221/2009 z dnia 30 czerwca 2009 r.	O
95		uchwała nr LIII/253/2009 z dnia 30 grudnia 2009 r.	O

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

96		uchwała nr XI/64/2011 z dnia 30 czerwca 2011 r.	O
97		uchwała nr XI/65/2011 z dnia 30 czerwca 2011 r.	O
98		uchwała nr XVII/125/2011 z dnia 29 grudnia 2011 r.	O
99		uchwała nr XXII/164/2012 z dnia 12 kwietnia 2012 r.	O
100		uchwała nr XXV/188/2012 z dnia 20 czerwca 2012 r.	O
101		uchwała nr XXX/236/2012 z dnia 28 grudnia 2012 r.	O
102		uchwała nr LII/404/2014 z dnia 7 sierpnia 2014 r.	O
103		uchwała nr XIV/111/2015 z dnia 19 listopada 2015 r.	O
104		uchwała nr XVI/133/2015 z dnia 22 grudnia 2015 r.	O
105		uchwała nr XVII/149/2016 z dnia 28 stycznia 2016	N
106		uchwała nr XXII/186/2016 z dnia 23 czerwca 2016 r.	O
107		uchwała nr XXII/187/2016 z dnia 23 czerwca 2016 r.	O
108		uchwała nr XXVI/206/2016 z dnia 15 września 2016 r.	O
109		uchwała nr XLIII/308/2017 z dnia 28 września 2017 r.	O
110	Zastruże	uchwała nr XII/288//2006 z dnia 31 stycznia 2006 r.	N
111		uchwała nr XLII/201/2009 z dnia 31 marca 2009 r.	O
112		uchwała nr XI/66/2011 z dnia 30 czerwca 2011 r.	O
113		uchwała nr LIII/415/2014 z dnia 24 października 2014 r.	O
114	Linia 400kV	uchwała nr VII/74/2015 z dnia 28 maja 2015 r.	O

5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające ww. rozporządzenie.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2020 r. poz. 282 ze zm.) zmieniona w 2010 r. istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu o warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gmina Żarów wywiązała się z ustawowego obowiązku założenia gminnej ewidencji zabytków już w 2004 r. Nowelizacja Ustawy z marca 2010 r. uściśliła zakres ewidencji, określając jakie obiekty powinny się w niej znaleźć. W 2014 r. GEZ gminy Żarów został zaktualizowany. Przy opracowaniu GPOnZ dokonano aktualizacji ewidencji. Ewidencja została opracowana zgodnie z zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Spis obiektów ujętych w GEZ zawierają Załącznik nr 1 i Załącznik nr 2. Ewidencja jest dokumentem otwartym – powinna być stale weryfikowana i aktualizowana. Dotyczy to także włączania nowych obiektów do GEZ.

Obiekty ujęte w GEZ cechują się dużą różnorodnością i należą do wszystkich kategorii zabytków nieruchomych wymienionych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W samym Żarowie znajduje się 63 obiekty zabytkowe, poza miastem jest ich 206. Oprócz tego w ewidencji znalazło się 12 obszarów historycznych (zespoły i założenia urbanistyczne i ruralistyczne). Zewidencjonowano 147 stanowisk archeologicznych, z których dwa wpisane są do rejestru zabytków, wyznaczono także 16 obszarów obserwacji archeologicznej.

Stan zachowania zabytków na terenie Gminy Żarowa jest zróżnicowany. Skala koniecznych działań rewaloryzacyjnych stanowi poważny problem. W złym stanie znajduje się większość czynszowej zabudowy z końca XIX w. i początku XX w. Budynki są zaniedbane a niektóre poważnie uszkodzone. Jest to wynikiem nie tylko długotrwałego braku remontów, ale również brak środków finansowych na ich realizację i wykonanie zabezpieczeń. Jeśli chodzi o obiekty należące do osób prywatnych, zaniedbania są wynikiem zaniechań właścicieli, gdzie głównie brak funduszy nie pozwala na prowadzenie kosztownych prac remontowych. Duży stopień zużycia budynków, ich wiek, niewystarczająca w stosunku do potrzeb wysokość środków finansowych

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

przeznaczana przez lata na ich utrzymanie, powodują liczne awarie, wymuszające przeprowadzenie doraźnych działań interwencyjnych i remontowych, umożliwiających ich funkcjonowanie, niekoniecznie jednak korzystnych dla estetyki i wartości historycznej obiektów.

W dobrym stanie znajdują się budowle sakralne. Są one poddawane bieżącej konserwacji, choć najczęściej zakres niezbędnych działań przewyższa możliwości finansowe administratorów obiektów. W ostatnich latach parafie systematycznie korzystały ze wsparcia z budżetu gminy poprzez dotacje.

W najlepszym stanie znajdują się obiekty użyteczności publicznej, które były stale użytkowane. Najgorzej zniosły przemiany ostatnich lat zabytki przemysłowe. Proces likwidacyjny dawnych Zakładów Organika spowodował, że większość budynków przemysłowych rozebrano a niektóre uległy zniszczeniu. Trzeba jednak również pamiętać, że obiekty znajdujące się na takich terenach są zazwyczaj trudne do adaptacji. Zmiany charakteru produkcji rolnej spowodowały, że część obiektów gospodarczych na wsi (np. budynki inwentarskie, stodoły, zespoły folwarczne, pałace) przestały pełnić swoją pierwotną funkcję, nieużytkowane popadają w ruinę. Obiekty te częściowo adaptowane są na inne cele, np. mieszkaniowe, produkcyjne, usługowe.

• ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Od końca lat 70. XX w. wdrażany jest program tzw. AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski) – podział terenu całej Polski na pola, na których prowadzi się badania powierzchniowe. Na obszarze Gminy Żarów zlokalizowano 147 stanowiska archeologiczne o zróżnicowanym znaczeniu.

Wśród nich są obiekty istotne z historycznego punktu widzenia, które mogą być znakomitym elementem promocyjnym, wykorzystywanym w turystyce kulturalnej. Wymagają jednak odpowiedniego wyeksponowania w postaci wytyczenia szlaku oraz szczegółowego opisu historycznego i wizualizacji pierwotnego wyglądu. Należą do nich zabytki o własnej formie krajobrazowej - głównie pozostałości dawnych konstrukcji o różnorodnym przeznaczeniu, takich jak wały kamienne, ziemne, drewniano-ziemne, pozostałości infrastruktury osadniczej, mostów, dróg, grobli, a także ślady związane z kulturą symboliczną (niematerialną) w postaci pozostałości dawnych miejsc kultu, cmentarzy (nasypy kurhanów) itp. Stanowią one około 10% znanych stanowisk archeologicznych.

ZASADY OCHRONY STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. z 2003 r. nr 164, poz. 1587). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – art. 31. ustawy o ochronie zabytków.

Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prowadzenie poszukiwań zabytków może się odbywać na podstawie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.5.1. Obiekty stanowiące własność gminy

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest Gmina Żarów;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze Gminy Żarów.

Gmina Żarów jest właścicielem/współwłaścicielem 30 obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w tym 3 obiekty wpisane są do rejestru zabytków (Tabela nr 3).

Tabela nr 3. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których Gmina Żarów jest właścicielem/współwłaścicielem

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT/ ZESPÓŁ	ULICA	NR	NR DZIAŁKI
1	Buków	dom mieszkalny	Kwiatowa	21	7/3
2	Mikoszowa	szkoła, ob. budynek mieszkalny		5	62/1
3	Żarów	kaplica cmentarna	Spokojna	1a	205
4	Żarów	cmentarz komunalny	Spokojna	1a	205, 171/5
5	Żarów	cmentarz żołnierzy Armii Czerwonej między	Armii Krajowej/ Sportowa		43/1
6	Żarów	dom mieszkalny	Armii Krajowej	32	293/38
7	Żarów	dom mieszkalny	Armii Krajowej	39	96/3
8	Żarów	dom mieszkalny	Armii Krajowej	43	86/17
9	Żarów	dom mieszkalny	Armii Krajowej	44	320/9
10	Żarów	dom mieszkalny	Armii Krajowej	46	320/7
11	Żarów	dom mieszkalny	Armii Krajowej	51	86/19
12	Żarów	dom mieszkalny, ob. Urząd Miejski	Armii Krajowej	53	56
13	Żarów	budynek dawnej szkoły podstawowej	Armii Krajowej	58	306/14
14	Żarów	dom mieszkalny	Cicha	2	307/1
15	Żarów	dom mieszkalny	Cicha	6	308/1
16	Żarów	dom mieszkalny	Mickiewicza	1	336/5
17	Żarów	dom mieszkalny	Mickiewicza	4	341/13
18	Żarów	dom mieszkalny	Mickiewicza	5	336/3
19	Żarów	dom mieszkalny	Mickiewicza	12	344/1
20	Żarów	dom mieszkalny	Sikorskiego	5	93/3
21	Żarów	willa, ob. Urząd Miasta i Gminy	Zamkowa	2	59
22	Żarów	oficyna mieszkalna w zespole	Zamkowa	5	958/1

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

		pałacowym			
23	Żarów	brama w zespole pałacowym	Zamkowa	pośród budynkie m nr 5 i nr 7	958/4
24	Żarów	oficyna mieszkalna w zespole pałacowym	Zamkowa	7	63/4
25	Żarów	dom mieszkalny	Zamkowa	8	63/4
26	Żarów	oficyna mieszkalna w zespole pałacowym	Zamkowa	9a	63/4
27	Żarów	pałac, ob. dom mieszkalny	Zamkowa	17-17a	63/4
28	Żarów	park miejski	Zamkowa	wpisany do rejestru zabytków	65
29	Żarów	aleja dębowa przy drodze obiegającej stadion sportowy	przy drodze wokół stadionu sportowego	wpisany do rejestru zabytków	
30	Żarów	aleja lipowa wzdłuż szosy Żarów-Łażany	wzdłuż szosy Żarów-Łażany	wpisany do rejestru zabytków	

Wyłączną własnością gminy jest sześć obiektów zabytkowych. Dwa z nich są wpisane do rejestru zabytków, są to: park miejski oraz aleja dębowa przy drodze obiegającej stadion sportowy. Wobec nich władze Żarowa zobowiązane są do sprawowania opieki właścicielskiej, polegającej w szczególności na zapewnieniu warunków do: naukowego badania i dokumentowania zabytku, prowadzenia prac konserwatorskich, zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie, korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości, popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku i jego znaczeniu dla kultury. 27 obiektów zabytkowych jest współwłasnością gminy i właścicieli prywatnych (wspólnoty mieszkaniowe).

5.6. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki uznane za część własnego dziedzictwa. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz gminnych jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie i przekazywanie następnym pokoleniom, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną. Ochrona skupia się głównie na procesach przekazywania elementów dziedzictwa niematerialnego z pokolenia na pokolenie, (np.: w opowieściach, pieśniach, obrzędach rodzinnych, ceremoniach lokalnych czy w przekazie umiejętności z ojca na syna albo z mistrza na ucznia), a nie na wytwarzaniu konkretnych środków, za pomocą których jest wyrażane (takich jak przedstawienia taneczne, pieśni, instrumenty muzyczne czy rzemiosło).

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

Kulturę na terenie gminy Żarów krzewi się poprzez działania Gminnego Centrum Kultury i Sportu w Żarowie (GCKiS). W ramach GCKiS w Żarowie działają liczne koła zainteresowań dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów rozwijające talenty i pasje muzyczne, plastyczne, sportowe czy teatralne:

- Teatr Bezdomny – istniejący od 1999 r.,
- Żarowska Orkiestra Dęta,
- Dziecięca Orkiestra Nienadęta,
- Chór Senior-Rici,
- Żarowska Izba Historyczna.

Ważną rolę w życiu kulturalnym gminy pełni Żarowska Izba Historyczna w Żarowie. Izba działa przy Gminnym Centrum Kultury i Sportu od 2010 r. Placówka zajmuje się gromadzeniem, przechowywaniem i udostępnianiem zbiorów oraz działalnością wystawienniczą, naukową, edukacyjną i propagatorską, skierowaną głównie do młodzieży szkolnej z terenu gminy. Celem, który przyświeca inicjatywie jest pogłębianie i upowszechnianie wiedzy z zakresu prehistorii i historii Ziemi Żarowskiej oraz okolic. Izba realizuje szereg wystaw, w większości związanych z historią gminy.

Szerzeniem kultury na terenie gminy zajmuje się także Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Żarów im. Ks. Jana Twardowskiego. Biblioteka służy rozwijaniu i zaspakajaniu potrzeb czytelniczych i informacyjnych społeczeństwa oraz upowszechnianiu wiedzy, nauki i rozwojowi kultury. Pełni rolę kulturotwórczą i informacyjną w środowisku. Przy bibliotece działa dziesięć punktów bibliotecznych, w tym cztery znajdują się na wsiach a sześć w mieście:

- Punkt biblioteczny w Szkole Podstawowej im. UNICEF w Imbramowicach,
- Punkt biblioteczny w Szkole Podstawowej im. Anny Jenke w Mrowinach,
- Punkt biblioteczny w Szkole Podstawowej im. Astrid Lindgren w Zastrużu,
- Punkt biblioteczny w Świetlicy Środowiskowej w Siedlimowicach,
- Punkt biblioteczny w „Bajkowym Przedszkolu” w Żarowie,
- Punkt biblioteczny w Niepublicznym Przedszkolu „Chatka Małolatka” w Żarowie,
- Punkt biblioteczny w Szkole Podstawowej im. Jana Brzechwy w Żarowie, ul. 1 Maja 2,
- Punkt biblioteczny w Szkole Podstawowej im. Jana Brzechwy w Żarowie, ul. Piastowska 10,
- Punkt biblioteczny w Szpitalu Reumatologiczno-Rehabilitacyjnym w Żarowie,
- Punkt biblioteczny w Zespole Szkół im. Jędrzeja Śniadeckiego w Żarowie.

Dodatkowo niemal każda wieś posiada własną świetlicę wiejską (wyjątkami są Tarnawa i Marcinowiczki).

W gminie funkcjonuje aktywnie Koło PTTK „Żarodreptaki”, który zrzesza w swych strukturach osoby, dla których turystyka to pasja, spotkanie z przyrodą i historią.

Inne instytucje zajmujące się szerzeniem kultury:

- Fundacja Inicjatywa B,
- Koła gospodyń,
- Stowarzyszenie Labiryntarium,
- Stowarzyszenie „Nasz Kruków”,
- Stowarzyszenie Miłośników Łażan „Przyjazna Wieś”,
- Stowarzyszenie Rozwoju Lokalnego „Kalinów”,
- Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Wsi Mikoszowa „Mała Ojczyzna”,
- Stowarzyszenie Przyjaciół Bukowa „Nasz Buków”,
- Żarowskie Stowarzyszenie „Edukacja”,
- Stowarzyszenie „Mrowiny na Swoim”,
- Stowarzyszenie „Rowerowy Żarów”,
- Stowarzyszenie Przyjaciół Młyna Siedlimowice, – Żarowska Orkiestra Dęta,

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

– Zespoły ludowe Żarowianie, Krukowianie.

Gmina Żarów należy do Stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania „Szlakiem Granitu”. Jest to organizacja społeczna powołana przez siedem gmin z czego dwie gminy Kostomłoty i Udanin są z powiatu średzkiego, a pięć gmin z powiatu świdnickiego: Dobromierz, Jaworzyna Śląska, Strzegom, Świdnica i Żarów. Kluczową cechą, łączącą obszar LGD „Szlakiem Granitu” jest występowanie tradycyjnej gałęzi przemysłowej, związanej ze złożami granitu oraz kultura agrarna, która w wyniku korzystnych uwarunkowań rolniczo-hodowlanych jest obecna na tych ziemiach już od wczesnego średniowiecza. Region ten charakteryzuje się również cechami, które warunkowane są wspólną historią tych ziem. Na rozwój całego obszaru w przeszłości wpływała obecność istotnych szlaków handlowych (szlak bursztynowy), jak i średniowieczne więzi państwowe związane z przynależnością tych obszarów do domen piastowskich, takie jak Księstwo Świdnicko-Jaworskie, do którego Gmina Żarów należy. Bogata historia obszaru jest potwierdzona wieloma zabytkami z różnych okresów historycznych, których liczba i gęstość występowania należy do jednych z najwyższych w Polsce.⁵

W niedalekim sąsiedztwie od Żarowa położone są znane uzdrowiska i ośrodki turystyki górskiej, na terenie gminy znaleźć można hodowle koni rasowych, liczne i zróżnicowane obiekty sportowe, zbiorniki wodne (zalew po kopalni „Andrzej” o klasie wody najwyższej czystości) umożliwiające różne formy aktywnej rekreacji i wypoczynku. Obszar gminy obfituje w wiele ciekawych miejsc umożliwiających kontakt turysty z historią i nieskażoną przyrodą regionu. Niewielkie odległości między obiektami turystycznymi, ich dostępność i łatwy teren, stwarzają warunki do podejmowania wycieczek pieszych i rowerowych.

Przez teren gminy prowadzi rowerowy szlak K – 3 „Szlak Drogi Węglowej”. Szlak oznaczony jest kolorem czarnym. To niezbyt skomplikowana trasa turystyczna idealna dla miłośników natury, zabytków i pięknych widoków. W przeważającej części biegnie po płaskich terenach Przedgórze Sudeckiego, jedynie początkowy górski fragment biegnący od Wałbrzycha do Świebodzic wymaga nieco umiejętności i sprawności oraz lepszego sprzętu.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 4 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju Gminy Żarów.

⁵ Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2023 r.)

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

Tabela nr 4. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPLYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY ŻARÓW	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; • pokrycie obszaru gminy w 100% miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego; • wartościowe obiekty rezydencjonalne o wysokiej wartości; • zachowane układy zespołów pałacowo-folwarcznych; • aktywnie działające instytucje zajmujące się szerzeniem kultury, m.in. Gminne Centrum Kultury i Sportu w Żarowie, Żarowska Izba Historyczna w Żarowie, Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Żarów im. Ks. Jana Twardowskiego; • gmina należy do Lokalnej Grupy Działania „Szlakiem Granitu”, Księstwa Świdnicko-Jaworskiego; • przez teren gminy prowadzi rowerowy szlak K-3 „Szlak Drogi Węglowej”; • obowiązująca uchwała zasad udzielania dotacji z budżetu Gminy Żarów, na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na terenie Gminy Żarów; • systematyczna ochrona zabytków poprzez udzielanie co roku dotacji na prace konserwatorskie lub roboty budowlane; • dobre połączenia drogowe i kolejowe z resztą województwa dolnośląskiego; • występujące formy ochrony przyrody – pomniki przyrody. 	<ul style="list-style-type: none"> • niewielka ilość obiektów turystyczno-sportowych; • niewielka infrastruktura turystyczna – niewystarczająca sieć szlaków pieszych, rowerowych; • zły stan zachowania większości obiektów rezydencjonalnych; • niewystarczające oznakowanie obiektów zabytkowych; • słabo rozwinięta baza noclegowa i gastronomiczna do obsługi ruchu turystycznego; • brak zadbanych obiektów zabytkowych atrakcyjnych turystycznie; • brak integracji społecznej wokół rozwiązywania problemów związanych z rewaloryzacją obiektów zabytkowych.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • korzystne położenie gminy w sąsiedztwie dużej aglomeracji wrocławskiej (w pobliżu Międzynarodowy Port Lotniczy we Wrocławiu) oraz w pobliżu aglomeracji świdnickiej i wałbrzyskiej; • udział gminy w strukturze Lokalnej Grupy Działania „Szlakiem Granitu” oraz Księstwa Świdnicko-Jaworskiego. 	<ul style="list-style-type: none"> • brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • brak zdefiniowanych programów operacyjnych oraz zakresów wsparcia dla przyszłej perspektywy

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

<ul style="list-style-type: none"> • występowanie obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; • dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalna; • rozbudowa ścieżek i tras rowerowych; • zwiększający się napływ turystów; • rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminne ewidencji zabytków. 	<p>finansowej Unii Europejskiej (na lata 2021-2027);</p> <ul style="list-style-type: none"> • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatrącanie więzi z regionem.
--	---

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W GPOnZ wyznaczono trzy priorytety, kierunki działań oraz zadania, które są kontynuacją działań określonych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Żarów na lata 2014-2017. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 5, 6 i 7.

W związku z wyznaczonymi celami głównymi samorząd w kwestii dziedzictwa kulturowego powinien kierować się następującymi priorytetami:

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego gminy.

Priorytet II: Sprawne zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego.

Priorytet III: Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego i rozwój tożsamości regionalnej.

Tabela nr 5. Kierunki działań i zadania w ramach Priorytetu nr I

PRIORYTET I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego gminy.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych.	Realizacja zadań własnych Gminy Żarów w kwestii poprawy stanu i utrzymania obiektów zabytkowych, będących jej własnością lub współwłasnością (Tabela nr 4).	Jakie obiekty wyznaczono do remontu, co zrealizowano, zakres działań, wartość inwestycji, czy pozyskano dofinansowanie/dotacje
	Zabezpieczenie i zaplanowanie działań pielęgnacyjnych zabytkowego parku miejskiego i cmentarza komunalnego w Żarowie.	
	Coroczne uchwalanie przez Radę Miejską wysokości środków przeznaczonych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i wszelkich robót budowlanych przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, nie będących własnością gminy oraz coroczne zwiększanie, w miarę możliwości, budżetu przeznaczanego na ten cel.	Poziom % dotacji w budżecie gminy, wartość przekazanych dotacji, ilość złożonych wniosków, kwota wnioskowanych dotacji, ile obiektów poddano pracom, zakres prac
Podjęmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb turystycznych i edukacyjnych.	Zapoznanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych z możliwościami uzyskania dotacji i środków pozabudżetowych na określone zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami.	W jakiej formie informowano, gdzie, z kim współpracowano
	Znakowanie obiektów zabytkowych oraz pomników przyrody.	Czy i ile obiektów oznakowano, w jakiej formie, wartość przeznaczonych środków
	Zaopatrzenie wszystkich obiektów wpisanych do rejestru zabytków w tablice informujące o ich historii i znaczeniu dla regionu.	Czy oznakowano wszystkie obiekty, z kim współpracowano
	Zabezpieczenie pozostałości cmentarzy ewangelickich i oznaczenie tablicami informacyjnymi z rozważeniem możliwości włączenia w tworzone ścieżki edukacyjne i historyczne.	Przy jakich obiektach podjęto prace, forma zabezpieczeń, wartość zaplanowanych/ poniesionych środków
	Uruchomienie inicjatyw mających na celu bieżące remontowanie kapliczek przydrożnych i kamiennych krzyży.	Jakie działania podjęto, ilość remontowanych obiektów, wartość zaplanowanych/ poniesionych środków

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

Tabela nr 6. Kierunki działań i zadania w ramach Priorytetu nr II

PRIORYTET II: Sprawne zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Działania organizacyjne związane z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego.	Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: 1. Zakładanie nowych kart adresowych dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy; 2. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną; 3. Skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji. Wszelkie działania przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków wymagają opiniowania, uzgodnienia lub pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.	Ilość przeprowadzonych aktualizacji, czy dodano/usunięto obiekt z ewidencji, czy przyjęto zmianę Zarządzeniem dla gminnej ewidencji zabytków
	Opracowywanie sprawozdań z realizacji zadań GPOnZ zgodnie z przepisami co dwa lata, następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Miejskiej w Żarowie.	Czy opracowano sprawozdania, czy były prezentowane na sesji
	Korelowanie zapisów gminnej ewidencji zabytków z zapisami w obowiązujących Miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach o warunkach zabudowy.	Czy dokonano zmian w mpzp, czy wprowadzono zapisy
	Opracowanie oraz okresowa aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	Czy opracowano Plan i wykonywano aktualizację
	Prowadzenie monitoringu możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, w tym również z różnych programów i inicjatyw europejskich, przeznaczonych na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego.	W jakiej formie monitorowano, czy z kimś współpracowano, ilość złożonych wniosków, wartość pozyskanych funduszy
Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej związanej z zabytkami.	Podjęcie działań w celu włączenia Wierzbnej i Żarowa w trasy kulturowych szlaków Dolnego Śląska, np. szlak cysterski i szlak dziedzictwa techniki przemysłowej.	Jakie działania zaplanowano/ podjęto, jakie obiekty objęto, z kim współpracowano, wartość zaplanowanych/poniesionych środków
	Opracowanie szczegółowej koncepcji ścieżek turystycznych uwzględniających edukację historyczną oraz edukację ekologiczną.	
	Wspieranie rozwoju turystyki rowerowej związanej z zabytkami regionu oraz promowanie głównie szlaku rowerowego szlak K – 3 „Szlak Drogi Węgłowej.	

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

Tabela nr 7. Zadania w ramach Priorytetu nr III

PRIORYTET III: Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego i rozwój tożsamości regionalnej.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Edukacja społeczności lokalnej w kwestii znaczenia dziedzictwa dla regionu.	Organizowanie i wspieranie organizacji konkursów, wystaw, imprez, kiermaszy, rajdów i festynów kulturowych z dziedzictwem kulturowym w tle przy ścisłej współpracy np. z Gminnym Centrum Kultury i Sportu w Żarowie, Żarowską Izbą Historyczną w Żarowie, Biblioteką Publiczną Miasta i Gminy Żarów im. Ks. Jana Twardowskiego, Stowarzyszeniem Lokalnej Grupy Działania „Szlakiem Granitu” i innymi stowarzyszeniami.	Jakie działania realizowano, gdzie, w jakiej formie, czego dotyczyły, z kim współpracowano, wartość zaplanowanych/poniesionych środków
	Kontynuacja edukacji regionalnej w szkołach – współpraca z instytucjami i organizacjami propagującymi edukację regionalną, udział uczniów w konkursach o tematyce regionalnej.	
Zapewnienie szerokiego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym regionu i zabytkach gminy.	Udostępnianie na stronach internetowych Urzędu Miasta informacji o zabytkach.	Jakie informacje udostępniono, dla ilu obiektów, ilość odsłon
	Aktywna współpraca z mediami w celu promocji zabytków i upowszechniania działań związanych z opieką nad zabytkami.	Z kim współpracowano, czy i gdzie zamieszczono informacje, na jaki temat
	Oznakowanie obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków w Systemie Informacji Przestrzennej.	Czy oznakowano obiekty
Popularyzacja dziedzictwa kulturowego regionu.	Wspieranie działań Żarowskiej Izby Historycznej oraz innych organizacji o tej tematyce.	Forma współpracy, wspólnych działań i projektów
	Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych dziedzictwu kulturowemu i historii regionu.	Ilość wydanych publikacji, ilość osób zainteresowanych publikacjami
	Wspieranie imprez kulturalnych, popularyzujących dziedzictwo kulturowe gminy.	Jakie imprezy zorganizowano, gdzie, z kim współpracowano, wartość poniesionych środków
	Współpraca kulturalna z miastami partnerskimi (Nymburk, Ujfeherto, Lohmar).	Forma współpracy, z kim

---

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

---

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

• **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

• **instrumenty finansowe:**

- finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

• **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy Żarów),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

• **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów Gminy Żarów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy Żarowa,

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• źródła pozostałe:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje z Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – co roku Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków we Wrocławiu przyjmuje Zarządzenie w sprawie: udzielania przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu dotacji celowych z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach ruchomych i nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Wniosek składa się:

- 1) do dnia 30 czerwca, w którym dana dotacja ma być udzielona, w przypadku dofinansowania prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku,
- 2) do dnia 28 lutego roku, w którym dotacja celowa ma być udzielona w przypadku dofinansowania prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia wniosku.

• **Dotacje wojewódzkie**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu Województwa Dolnośląskiego – Samorząd Województwa Dolnośląskiego udziela dotacji na prace konserwatorskie i budowlane w złożonych wniosków. Zasady i tryb udzielania dotacji określa uchwała nr XXVIII/788/12 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 8 listopada 2012 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego wraz ze zmianą przyjęta w uchwale nr XVIII/466/16 z dnia 28 stycznia 2016 r.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713 ze zm.), dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu Gminy Żarów – reguluje uchwała nr VI/44/2015 Rady Miejskiej w Żarowie z dnia 12 marca 2015 r. w sprawie: określenia zasad udzielania dotacji z budżetu Gminy Żarów, na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na terenie Gminy Żarów.

Wniosek o dotację składa się do Burmistrza Miasta Żarowa w terminie do 15 września roku poprzedzającego rok budżetowy. W przypadku gdy stan zachowania zabytku uległ nieprzewidzianemu pogorszeniu wskutek działań atmosferycznych lub innych zdarzeń losowych i wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, o charakterze interwencyjnym. Wniosek można złożyć w każdym terminie. Dotację przyznaje Rada Miejska w Żarowie na wniosek Burmistrza Miasta Żarowa w drodze uchwały.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

Poniżej przedstawiono zestawienie dotacji udzielonych przez Gminę Żarów w latach 2015-2019 (Tabela nr 8). Na realizację zadań związanych z zachowaniem zabytków przeznaczono kwotę 1.106.258,39 zł, w tym dotacje w wysokości 622.433.42 zł:

- w 2015 r. – 117.142,86 zł, w tym dotacje 70.000,00 zł,
- w 2016 r. – 305.140,83 zł, w tym dotacje 126.091,42 zł,
- w 2017 r. – 255.610,65 zł, w tym dotacje 130.000,00 zł,
- w 2018 r. – 251.085,22 zł, w tym dotacje 150.000,00 zł,
- w 2019 r. – 177.278,83 zł, w tym dotacje 146.342,00 zł.

Tabela nr 8. Zestawienie dotacji udzielonych przez Gminę Żarów w latach 2015-2019

2015 r.				
LP.	PODMIOT	WYSOKOŚĆ DOTACJI	% UDZIAŁ W KOSZTACH ZADANIA	KOSZT CAŁKOWITY ZADANIA
1	Parafia Mrowiny – konserwacja 4 figur w kościele w Zastrużu	40.000 zł	70%	57.142,86 zł
2	Parafia Buków – kościół w Bukowie – konserwacja ołtarza bocznego pw. Św. Trójcy	20.000 zł	50%	40.000 zł
3	Parafia Wierzbna – wymiana ram okiennych	10.000 zł	50%	20.000 zł
2016 r.				
LP.	PODMIOT	WYSOKOŚĆ DOTACJI	% UDZIAŁ W KOSZTACH ZADANIA	KOSZT CAŁKOWITY ZADANIA
1	Parafia Buków – konserwacja elementów ażurowych ołtarza w kościele w Bukowie	10.000 zł	49,45%	20.221,20 zł
2	Parafia Mrowiny – kościół w Zastrużu – konserwacja Ołtarzyka z figurką Jezusa Władcy Świata	15.000 zł	69,77%	21.500 zł
3	Parafia Buków – kościół w Pożarzysku – wymiana instalacji elektrycznej	7.890 zł	49,94%	15.800 zł
4	Parafia Imbramowice – kaplica w Pyszczyne – remont dachu	27.063,42 zł	40,36%	67.060,31zł
5	Parafia Imbramowice – remont dachu kościoła w Imbramowicach	37.000 zł	29,36%	126.000,51 zł
6	Parafia Wierzbna – renowacja ramy i obrazu Chrystusa Ukrzyżowanego	10.000 zł	31,17%	32.082,81 zł
7	Parafia Buków – konserwacja ośmiu stacji drogi krzyżowej w kościele w Bukowie	19.138,00 zł	50%	38.276,00 zł
2017 r.				
LP.	PODMIOT	WYSOKOŚĆ DOTACJI	% UDZIAŁ W KOSZTACH ZADANIA	KOSZT CAŁKOWITY ZADANIA
1	Parafia Buków – kościół w Bukowie, malowanie i konserwacja prezbiterium	21.000 zł	47,92%	43.819,98 zł
2	Parafia Buków, konserwacja ołtarza bocznego pw. Św. Trójcy (kościół w Bukowie)	9.000 zł	80,72%	2.150 zł
3	Parafia Imbramowice – Konserwacja obrazu Wilhlema Reinsch z 1877 r. „Chrystus złożony do grobu” oraz 6 świeczników	15.000 zł	48,78%	30.750 zł
4	Kościół NMP w Zastrużu – konserwacja ramy obrazu ołtarza głównego	20.000 zł	33%	60.608,25
5	Parafia Wierzbna – konserwacja stacji drogi krzyżowej	10.000 zł	50%	20.000 zł
6	Parafia Żarów – I etap konserwacji organów	15.000 zł	40,38%	37.146 zł
7	Kościół w Zastrużu – konserwacja ołtarza bocznego	40.000 zł	65,42%	61.136,42 zł

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

2018 r.				
LP.	PODMIOT	WYSOKOŚĆ DOTACJI	% UDZIAŁ W KOSZTACH ZADANIA	KOSZT CAŁKOWITY ZADANIA
1	Parafia Mrowiny – Kościół w Zastrużu, konserwacja obrazu „Adoracja Dzieciątka”	30.000 zł	76,28%	39.326,50 zł
2	Parafia Mrowiny – Kościół w Zastrużu, konserwacja ołtarza bocznego pw. Zesłania ducha Świętego	18.340,92 zł	29,99%	61.136,42 zł
3	Parafia Żarów – konserwacja sekcji brzmieniowej organów z kościoła w Żarowie	26.598 zł	50%	53.197,50 zł
4	Parafia Buków – kościół w Pożarzysku – wykonanie i nałożenie tynków w prezbiterium	14.612,40 zł	50%	29.224,80 zł
5	Parafia Buków, kościół w Bukowie – konserwacja drewnianych elementów ołtarza głównego	60.448,68 zł	88,63%	68.200 zł
2019 r.				
LP.	PODMIOT	WYSOKOŚĆ DOTACJI	% UDZIAŁ W KOSZTACH ZADANIA	KOSZT CAŁKOWITY ZADANIA
1	Parafia Rzymsko- Katolicka p. w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Imbramowicach-kościół WNMP w Imbramowicach	24.500 zł	49,54%	49.456,33 zł
2	Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Wierzbnej-kościół WNMP w Wierzbnej	39.768 zł	50%	79.536,00 zł
3	Parafia Rzymskokatolicka p. w. Matki Bożej Królowej Polski w Mrowinach- Kaplica Pałacowa kościoła MBKP w Zastrużu	30.000 zł	76,28%	39.326,50 zł
4	Parafia Rzymskokatolicką p. w. Św. Stanisława B.M. w Bukowie- kościół Św.SBM w Bukowie	44.010 zł	90%	48.900,00 zł
5	Pan Witold Markiewicz – młyn w Siedlimowicach	8.064 zł	90%	8.960,00zł

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Konkurs „Zabytek Zadbane”

„Zabytek Zadbane” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych,
- 4) Architektura i budownictwo drewniane,

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynierskie,
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i cieplnej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• Program Kultura – Interwencje

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami [Paktu dla Kultury](#). Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

• Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywnien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powodzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• Program „Niepodległa” na lata 2017-2021

Program dotacyjny „Niepodległa”, skierowany do organizacji pozarządowych i samorządowych instytucji kultury, ma wspierać organizatorów obchodów stulecia odzyskania niepodległości, którzy planują przygotowanie wydarzeń lokalnych i regionalnych. Budżet na dofinansowanie działań w ramach tego programu wynosi 6 milionów zł, a pojedynczy wniosek może uzyskać dotację od 8 do 150 tys. zł. Od organizatorów wymagane jest zapewnienie 15% udziału własnego. Rodzaje kwalifikujących się zadań: festiwale, koncerty, spektakle, wytyczenie i oznakowanie szlaków tematycznych i historycznych, tworzenie archiwów historii mówionej i archiwów społecznych, projekty animacyjno-edukacyjne, oparte na interakcji i współdziałaniu, np.: warsztaty, gry terenowe, questy, wystawy wraz z katalogami i publikacje.

• Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

• Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

Gospodarczego. W 2020 r. skończył się okres obowiązywania funduszy europejskich. Obecnie trwają prace nad konkretnymi programami w nowej perspektywie finansowej na lata 2021-2027 z funduszy Unii Europejskiej

• Program Kultur, Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2014-2021

Program Kultura, o całkowitym budżecie ponad 88 mln euro (z których 75 mln euro stanowią środki Mechanizmu Finansowego EOG, a przeszło 13 mln euro wkład krajowy) wdrażany jest przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego jako Operatora Programu, we współpracy z partnerami z państw-darczyńców: Norweska Rada Sztuki (ACN) i Norweski Dyrektoriat ds. Dziedzictwa Kulturowego (RA).

Program jest kontynuacją programów z obszaru wsparcia kultury wdrażanych przy wsparciu dwóch poprzednich edycji Funduszy norweskich i EOG.

Program koncentruje się na roli, jaką kultura i dziedzictwo kulturowe odgrywają w rozwoju lokalnym i regionalnym z uwzględnieniem nacisku na zatrudnienie, przedsiębiorczość w obszarze kultury i szkolenie zawodowe. Program powinien uwzględniać działania i inicjatywy w sztuce i kulturze, które promują włączenie mniejszości etnicznych i narodowych.

O wsparcie w ramach uruchamianego Programu mogą ubiegać się m.in. publiczne instytucje kultury, publiczne szkoły artystyczne i publiczne uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego czy kościoły i związki wyznaniowe.

Dofinansowanie projektów może sięgać do 85% ich wartości.

• Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2021-2027 – Priorytet VIII „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”

W ramach tego priorytetu, możliwa jest ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego. Realizowane inwestycje będą miały na celu efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w osiąganiu korzyści społecznych i gospodarczych, zarówno w wymiarze krajowym, jak regionalnym i lokalnym. W ramach priorytetu możliwe są działania:

- Działanie 8.1 Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury
- Działanie 8.2 Ochrona zabytków.

Wsparcie będzie dotyczyło prac związanych z renowacją, konserwacją, rewaloryzacją i restauracją obiektów zabytkowych (i ich zespołów), jak również przebudowy i rozbudowy obiektów zabytkowych. Możliwy będzie również m.in. zakup urządzeń chroniących obiekt przed kradzieżą i zniszczeniem, a także zakup wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej.

• Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) i Norweski Mechanizm Finansowy 2014-2021

Mechanizm Finansowy EOG, obok funduszy strukturalnych, stanowi największe źródło zewnętrznego finansowania kultury w Polsce. Środki przeznaczone przez trzy kraje Europejskiego Obszaru Gospodarczego: Norwegię, Islandię i Liechtenstein, aktywnie wspierają działania między innymi z zakresu kultury. Środki nowej perspektywy - III edycja Mechanizmu Finansowego EOG (2014-2021) uruchomione zostały w 2016 r., a programy będą wdrażane do 2024 r. Program będzie opierać się na dwóch działaniach:

1. Zarządzanie dziedzictwem kulturowym - celem działania jest poprawa zarządzania dziedzictwem kulturowym poprzez stworzenie odpowiednich warunków do prowadzenia działalności kulturalnej zarówno w ramach ochrony dziedzictwa kulturowego, jak również w zakresie infrastruktury kulturalnej:

- Poddziałanie 1.1: Restauracja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego. W jego ramach możliwa jest ochrona, konserwacja, i/ lub rozbudowa zabytków nieruchomych z ich otoczeniem na potrzeby działalności kulturalnej, a także ochrona zabytkowych ogrodów i parków.
- Poddziałanie 1.2: Innowacyjne wykorzystanie infrastruktury do prezentacji dziedzictwa kulturowego. W jego ramach możliwa jest budowa, rozbudowa i remont infrastruktury kulturalnej.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

---

2. Współpraca kulturalna – celem działania jest rozwój współpracy kulturalnej pomiędzy twórcami i uczestnikami życia kulturalnego oraz wzmacnianie stosunków dwustronnych pomiędzy podmiotami polskimi instytucjami a instytucjami z Norwegii, Islandii i Lichtensteinu.

Dofinansowanie może sięgnąć 85% kosztów kwalifikowanych, w zależności od rodzaju beneficjenta. W związku z tym, że dokumenty programowe i kryteria przyznawania dotacji ulegają drobnym zmianom w każdym roku budżetowym, należy korzystać z aktualnie obowiązujących dokumentów.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

---

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.
10. Materiały udostępnione przez Urząd Miejski w Żarowie.
11. Materiały udostępnione przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu.
12. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Żarów na lata 2014-2017.
13. Ocena aktualności Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Żarów i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, 2017 r.
14. Gmina Żarów. Monografia historyczna. Tomasz Ciesielski, Żarów 1993 r.
15. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Żarów na lata 2011 – 2020, Żarów 2017.
16. Katolisch-Kirchliches Handbuch für die Kuratie Saarau, H. Klimke, Saarau 1910.
17. Die katholischen Kirche in Saarau und Laasan, H. Hoffmann, Breslau 1939.
18. Z. Malicki – Przemysł w Żarowie do zakończenia II wojny światowej.
19. Wspomnienia o naszym Żarowie Z. Malicki, M. Wąsowski.
20. www.dolny-slask.org.pl.
21. <http://muzeum-kupiectwa.pl/index.php?page=przemysl-w-zarowie-dozakonczenia-ii-wojny-swiatowej>.
22. <http://www.izba.centrum.zarow.pl/>.

11. Spis tabel

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w Gminie Żarów.
2. Tabela nr 2. Rejestr Miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Żarów.
3. Tabela nr 3. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których Gmina Żarów jest właścicielem/współwłaścicielem.
4. Tabela nr 4. Analiza SWOT.
5. Tabela nr 5. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I.
6. Tabela nr 6. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II.
7. Tabela nr 7. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II.
8. Tabela nr 8. Zestawienie dotacji udzielonych przez Gminę Żarów w latach 2015-2019.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

12. Załączniki**Załącznik nr 1. Spis obiektów architektury ujętych w gminnej ewidencji zabytków Gminy Żarów**

lp.	miejsowość	obiekt	adres	uwagi
1	Bożanów	zajazd, ob. sala bankietowa, weselna	28	
2	Bożanów	kaplica	k. nr 14, dz. nr 23/2	
3	Buków	cmentarz parafialny	na wschód od wsi, dz. nr 407	
4	Buków	historyczny układ ruralistyczny		
5	Buków	dom mieszkalny	ul. Kwiatowa 1	
6	Buków	dom mieszkalny	ul. Kwiatowa 12	
7	Buków	dom mieszkalny	ul. Kwiatowa 21	
8	Buków	kapliczka przydrożna	ul. Kwiatowa, naprzeciwko nr 4, dz. nr 156	
9	Buków	kapliczka	ul. Kwiatowa obok 12 i 21, dz. nr 8/3	
10	Buków	dom mieszkalny	ul. Lipowa 11	Rej. zab. nr 1350/Wł z dnia 08.08.1991
11	Buków	zespół kościelny	ul. Lipowa 15	
12	Buków	kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w zespole	ul. Lipowa 15	Rej. zab. nr A/1752/1201 z dnia 14.12.1964
13	Buków	mur cmentarza przykościelnego w zespole kościoła	ul. Lipowa 15	
14	Buków	dom mieszkalny	ul. Lipowa 19	
15	Buków	kolumna maryjna	ul. Lipowa 19	
16	Buków	figura św. Jana Nepomucena	ul. Lipowa 24	
17	Buków	kapliczka	ul. Lipowa 44	
18	Buków	kapliczka	ul. Lipowa naprzeciwko nr 50, dz. nr 259/8	
19	Buków	kapliczka	ul. Lipowa obok 60 i 62, dz. nr 350	
20	Buków	kapliczka	ul. Lipowa za nr 64, dz. nr 320/2	
21	Buków	dom mieszkalny	ul. Spacerowa 1	
22	Gołszyce	dom mieszkalny	5	
23	Gołszyce	dom mieszkalno-gospodarczy, spichlerz w zespole	25	
24	Gołszyce	obora I w zespole	25	
25	Gołszyce	obora II w zespole	25	
26	Gołszyce	stodoła w zespole	25	
27	Gołszyce	cmentarz ewangelicki	dz. nr 65/1	
28	Imbramowice	cmentarz parafialny	dz. nr 92	
29	Imbramowice	historyczny układ ruralistyczny		
30	Imbramowice	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	ul. Boczna 1	Rej. zab. nr A/1752/1201 z dnia 12.05.1966
31	Imbramowice	dom mieszkalny	ul. Boczna 11	
32	Imbramowice	mur i bramy folwarku	ul. Żarowska 4	
33	Kalno	dom mieszkalny, sklep	12	
34	Kalno	brama w zespole	38	
35	Kalno	dom mieszkalno-gospodarczy w zespole	38	
36	Kalno	dom mieszkalny w zespole	38	
37	Kalno	obora w zespole	38	
38	Kalno	stodoła w zespole	38	
39	Kalno	wozownia ze stajnią w zespole	38	
40	Kalno	kaplica	dz. nr 113	
41	Kruków	budynek młyna, ob. dom mieszkalny	ul. Młyńska 2	

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

42	Kruków	obora z chlewem	ul. Spółdzielcza 1	
43	Kruków	pałac	ul. Spółdzielcza 2	
44	Kruków	stodoła ze stajnią	ul. Spółdzielcza 2	
45	Kruków	stodoła ze stajniami i częścią mieszkalną	ul. Spółdzielcza 4, 4a	
46	Kruków	obora z chlewem, ob. budynek gospodarczy, garaż	ul. Spółdzielcza 4	
47	Kruków	kaplica	ul. Wojska Polskiego, naprzeciwko nr 13, dz. nr 187	
48	Łażany	cmentarz ewangelicki	ul. Polna, dz. nr 324	
49	Łażany	dom mieszkalno-gospodarczy	ul. Sportowa 7	
50	Łażany	dom mieszkalny	ul. Strzegomska 7	
51	Łażany	zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	ul. Strzegomska 16-16a	
52	Łażany	owczarnia w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem, ob. budynek gospodarczy	ul. Strzegomska 16	
53	Łażany	kuźnia w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	ul. Strzegomska 16	
54	Łażany	mur z basztą (ruina) w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	ul. Strzegomska 16	
55	Łażany	obora z częścią mieszkalną i spichlerz w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	ul. Strzegomska 16	
56	Łażany	obora z magazynem w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem, ob. budynek nieużytkowany	ul. Strzegomska 16	
57	Łażany	pałac - ruina w zespole	ul. Strzegomska 16	Rej. zab. nr A/4410/406 z dnia 24.11.1956
58	Łażany	park pałacowy w zespole	ul. Strzegomska 16, dz. nr 60/23, 60/31, 60/32, 60/54, 60/55, 274, 275, 276, 277, 406, 408, 409	Rej. zab. nr A/4411/721/Wł z dnia 17.02.1979
59	Łażany	stajnia (wozownia) w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem, ob. budynek nieużytkowany	ul. Strzegomska 16	
60	Łażany	stodoła I w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	ul. Strzegomska 16	
61	Łażany	stodoła II w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	ul. Strzegomska 16	
62	Łażany	pergola w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	ul. Strzegomska, dz. nr 60/32	
63	Łażany	budynek mieszkalno-gospodarczy w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem, ob. budynek mieszkalny	ul. Strzegomska 16a	
64	Łażany	cmentarz przykościelny	ul. Strzegomska 18	
65	Łażany	kościół filialny pw. Bożego Ciała	ul. Strzegomska 18	Rej. zab. nr A/1826/1682 z dnia 12.05.1966
66	Łażany	mur obronny cmentarza przykościelnego	ul. Strzegomska 18	
67	Łażany	dom mieszkalny w zespole	ul. Strzegomska 22	
68	Łażany	obora I w zespole	ul. Strzegomska 22	
69	Łażany	obora II w zespole	ul. Strzegomska 22	
70	Łażany	stodoła w zespole	ul. Strzegomska 22	
71	Łażany	dom mieszkalny	ul. Strzegomska 22a	
72	Łażany	szkoła podstawowa, ob. dom mieszkalny	ul. Wrocławska 7	
73	Łażany	historyczny układ ruralistyczny		
74	Marcinowiczki	spichlerz w zespole mieszkalno-gospodarczym	6	
75	Mielęcín	kapliczka przydrożna	13	

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

76	Mielęcín	budynek gospodarczy	32	
77	Mielęcín	dom mieszkalny	32	
78	Mikoszowa	szkoła, ob. budynek mieszkalny	5	
79	Mikoszowa	oficyna mieszkalna	7 i 8	
80	Mikoszowa	chlewik	7	
81	Mikoszowa	spichlerz	7	
82	Mikoszowa	stodoła	7	
83	Mikoszowa	obora	8	
84	Mikoszowa	stodoła	8	
85	Mikoszowa	obora	9	
86	Mikoszowa	pałacyk, ob. dom mieszkalny	9	
87	Mikoszowa	stodoła	9	
88	Mikoszowa	cmentarz poewangelicki, ob. teren przykościelny	dz. nr 89/1	
89	Mrowiny	historyczny układ ruralistyczny		
90	Mrowiny	budynek mieszkalny V w zespole pałacowo-folwarcznym	ul. Leśna 1	
91	Mrowiny	budynek mieszkalny VI w zespole pałacowo-folwarcznym	ul. Leśna 3	
92	Mrowiny	gorzelnia w zespole pałacowo-folwarcznym, ob. budynek nieużytkowany	ul. Leśna 4e	
93	Mrowiny	brama płd. - wsch. w zespole pałacowo-folwarcznym	ul. Leśna, dz. nr 524/41	
94	Mrowiny	cmentarz poewangelicki	ul. Myśliwska 3	
95	Mrowiny	folwark polny Bratoniów w zespole pałacowym Mrowiny	ul. Sportowa 4j-4k	
96	Mrowiny	budynek gospodarczy w zespole folwarku polnego Bratoniów w zespole pałacowym Mrowiny	ul. Sportowa 4j-4k	
97	Mrowiny	komin w zespole folwarku polnego Bratoniów w zespole pałacowym Mrowiny	ul. Sportowa 4j-4k	
98	Mrowiny	owczarnia z dobudówką gospodarczą w zespole folwarku polnego Bratoniów w zespole pałacowym Mrowiny	ul. Sportowa 4j-4k	
99	Mrowiny	owczarnia ze stodołą z dobudówkami mieszkalnymi w zespole folwarku polnego Bratoniów w zespole pałacowym Mrowiny	ul. Sportowa 4j-4k	
100	Mrowiny	dom mieszkalny	ul. Szkolna 2	
101	Mrowiny	dom mieszkalny	ul. Szkolna 4	
102	Mrowiny	wieża kościoła poewangelickiego	ul. Szkolna, dz. nr 575/1	
103	Mrowiny	dom mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 26	
104	Mrowiny	dom mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 30	
105	Mrowiny	zbiorecza szkoła gminna, ob. szkoła podstawowa	ul. Wojska Polskiego 43	
106	Mrowiny	dom mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 47	
107	Mrowiny	dom mieszkalny	ul. Wojska Polskiego 59	
108	Mrowiny	zespół pałacowo-folwarczny z parkiem	ul. Zamkowa/Wojska Polskiego/Leśna	
109	Mrowiny	brama główna w zespole pałacowo-folwarcznym	ul. Zamkowa 1	
110	Mrowiny	mur w zespole pałacowo-folwarcznym	ul. Zamkowa 1/ Wojska Polskiego	
111	Mrowiny	pałac w zespole pałacowo-folwarcznym	ul. Zamkowa 1	Rej. zab. nr A/4418/604/Wł z dnia 30.11.1975

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

112	Mrowiny	park pałacowy w zespole pałacowo-folwarcznym	ul. Zamkowa 1, dz. nr 524/35, 525/1, 555, 560, 562/2	Rej. zab. nr A/4419/722/Wł z dnia 17.02.1979
113	Mrowiny	dom mieszkalny	ul. Zamkowa 2	
114	Mrowiny	budynek mieszkalny I w zespole pałacowo-folwarcznym	ul. Zamkowa 4a	
115	Mrowiny	spichlerz w zespole pałacowo-folwarcznym	ul. Zamkowa 4a	
116	Mrowiny	stajnia I w zespole pałacowo-folwarcznym	ul. Zamkowa 4a	
117	Mrowiny	stodoła w zespole pałacowo-folwarcznym	ul. Zamkowa 4a	
118	Mrowiny	budynek mieszkalny III w zespole pałacowo-folwarcznym	ul. Zamkowa 4b, 4d	
119	Mrowiny	budynek mieszkalny II w zespole pałacowo-folwarcznym	ul. Zamkowa 4c	
120	Mrowiny	obora w zespole pałacowo-folwarcznym	ul. Zamkowa 4c	
121	Mrowiny	stajnia II w zespole pałacowo-folwarcznym, ob. garaże	ul. Zamkowa 4d	
122	Mrowiny	budynek mieszkalny IV w zespole pałacowo-folwarcznym	ul. Zamkowa 4f, 4g	
123	Pożarzysko	dom mieszkalny	8	
124	Pożarzysko	dom mieszkalny	13	
125	Pożarzysko	dom mieszkalny	15	
126	Pożarzysko	dom mieszkalno-gospodarczy	37	
127	Pożarzysko	szkoła podstawowa, ob. dom mieszkalny	41	
128	Pożarzysko	cmentarz przykościelny	dz. nr 30	
129	Pożarzysko	kościół filialny pw. św. Józefa	dz. nr 30	Rej. zab. nr A/1680/204 z dnia 23.04.1951
130	Pożarzysko	mur cmentarza przykościelnego	dz. nr 30	
131	Pożarzysko	cmentarz ewangelicki, ob. parafialny	dz. nr 189	
132	Pożarzysko	kaplica cmentarna	dz. nr 189	
133	Pożarzysko	historyczny układ ruralistyczny		
134	Przyłęgów	szkoła podstawowa, ob. dom mieszkalny	24	
135	Przyłęgów	brama	29	
136	Przyłęgów	dom mieszkalny	29	
137	Przyłęgów	obora	29	
138	Przyłęgów	stodoła	29	
139	Przyłęgów	dom w zespole mieszkalno-gospodarczym	31	
140	Przyłęgów	obora w zespole mieszkalno-gospodarczym	31	
141	Przyłęgów	stodoła w zespole mieszkalno-gospodarczym	31	
142	Przyłęgów	cmentarz ewangelicki	dz. nr 127/2	
143	Pyszczyń	zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	22a-22e	
144	Pyszczyń	pałac w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	22c-22d	Rej. zab. nr A/4501/653/Wł z dnia 25.05.1977
145	Pyszczyń	park i ogród dworski w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	22c-22d, dz. nr 180/2, 180/3, 180/4, 180/14, 180/15, 180/16, 180/33, 180/36, 180/37, 206	Rej. zab. nr A/4501/653/Wł z dnia 17.02.1979
146	Pyszczyń	teatr, ob. budynek gospodarczy w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	22e	Rej. zab. nr 146/A/03 z dnia 10.02.2003
147	Pyszczyń	wieża (sztuczna ruina) w obrębie muru w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	dz. nr 180/37	
148	Pyszczyń	kaplica pałacowa, ob. kaplica mszalna pw. św. Antoniego w zespole pałacowo-	dz. nr 206	Rej. zab. nr A/5971 z dnia 13.07.2015

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

		parkowym z folwarkiem		
149	Pyszczyń	historyczny układ ruralistyczny		
150	Siedlimowice	zespół młyna gospodarczego (układ przestrzenny)	1	
151	Siedlimowice	budynek kuźni w zespole młyna	1	Rej. zab. nr A/5959/1-3 z dnia 31.03.2015
152	Siedlimowice	budynek mieszkalny w zespole młyna	1	Rej. zab. nr A/5959/1-3 z dnia 31.03.2015
153	Siedlimowice	budynek młyna w zespole młyna	1	Rej. zab. nr A/5959/1-3 z dnia 31.03.2015
154	Siedlimowice	spichlerz w zespole młyna	1	
155	Siedlimowice	zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	31-31a	
156	Siedlimowice	spichlerz w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	30	
157	Siedlimowice	oficyna mieszkalno-gospodarcza w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	31	
158	Siedlimowice	oficyna mieszkalno-gospodarcza w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	31a	
159	Siedlimowice	pałac-ruina w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	dz. nr 8/1	
160	Siedlimowice	park pałacowy w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	dz. nr 8/1, 8/3, 8/4, 8/5, 9	Rej. zab. nr A/4689/719/Wł z dnia 17.02.1979
161	Siedlimowice	aleja lipowo-dębowa na odcinku młyn wodny-las	dz. nr 71/1	Rej. zab. nr A/4691/1321/Wł z dnia 07.03.1991
162	Siedlimowice	cmentarz ewangelicki	dz. nr 90	
163	Siedlimowice	historyczny układ ruralistyczny		
164	Tarnawa	obora w zespole, ob. budynek mieszkalno-gospodarczy	4	
165	Wierzbna	dom mieszkalny	ul. Kościelna 5	
166	Wierzbna	cmentarz przykościelny	ul. Kościelna 6	
167	Wierzbna	klasztor, ob. część korpusu kościoła	ul. Kościelna 6	Rej. zab. nr A/1772/1045 z dnia 24.01.1964
168	Wierzbna	kościół rodowy, klasztorny Cystersów, ob. kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	ul. Kościelna 6	Rej. zab. nr A/1772/1045 z dnia 24.01.1964
169	Wierzbna	mur cmentarza przykościelnego	ul. Kościelna 6	
170	Wierzbna	mur z bramą przy d. klasztorze	ul. Kościelna 7/Spokojna	
171	Wierzbna	dom mieszkalny, ob. plebania	ul. Kościelna 6	
172	Wierzbna	historyczny układ przestrzenny założenia klasztoru cysterskiego	ul. Kościelna 6-7	
173	Wierzbna	brama pałacowa	ul. Kościelna 7	
174	Wierzbna	oficyna pałacowa-ruina	ul. Kościelna 7	
175	Wierzbna	pałac opatów cysterskich	ul. Kościelna 7	Rej. zab. nr A/4603/949/Wł z dnia 20.09.1983
176	Wierzbna	park	ul. Kościelna 7, dz. nr 89/8, 89/9, 89/15	Rej. zab. nr A/4604/716/Wł z dnia 17.02.1979
177	Wierzbna	stodoła w zespole pałacowym	ul. Kościelna 7	
178	Wierzbna	teren folwarku (bez zabudowy)	ul. Kościelna 7/Spokojna 3	Rej. zab. nr 22/A/00 z dnia 29.05.2000
179	Wierzbna	figura św. Jana Nepomucena	ul. Kościelna, dz. nr 702	
180	Wierzbna	młyn z częścią mieszkalną w zespole, ob.	ul. Młyńska 5	

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

		dom mieszkalny		
181	Wierzbna	stajnie w zespole, ob. garaż	ul. Młyńska 5	
182	Wierzbna	stodoła i obory w zespole	ul. Młyńska 5	
183	Wierzbna	wodociągowa wieża ciśnień	ul. Młyńska 6	Rej. zab. nr A/6157 z dnia 27.09.2019
184	Wierzbna	stodoła z częścią mieszkalną	ul. Młyńska, dz. nr 511/3	
185	Wierzbna	obora w zespole pałacowym, ob. restauracja	ul. Spokojna 3	
186	Wierzbna	budynek gospodarczy w zespole pałacowym	ul. Spokojna/Parkowa, dz. nr 89/12	
187	Wierzbna	zbiorecza szkoła podstawowa, ob. dom mieszkalny	ul. Świdnicka 1	
188	Wierzbna	plebania, ob. dom mieszkalny	ul. Świdnicka 31	
189	Wierzbna	dom mieszkalny	ul. Świdnicka 38	
190	Wierzbna	kapliczka	ul. Świdnicka, na pd. od wsi, dz. nr 660/2	
191	Wierzbna	historyczny układ ruralistyczny		
192	Zastruże	zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	7, 7a, 7b, 7j, 7i	
193	Zastruże	kaplica w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem, ob. kościół filialny pw. Wniebowzięcia NMP	7	Rej. zab. nr A/1061 z dnia 21.05.2008
194	Zastruże	oficyna mieszkalna w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	7a	
195	Zastruże	obora I w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	7b	
196	Zastruże	obora II w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	7b	
197	Zastruże	oficyna mieszkalna w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	7b	
198	Zastruże	oficyna mieszkalna w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	7i	
199	Zastruże	stodoła w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	7i-7j	
200	Zastruże	oficyna mieszkalno-gospodarcza w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	7j	
201	Zastruże	pałac-ruina w zespole	dz. nr 141/16	
202	Zastruże	park pałacowy pałacowo-parkowym z folwarkiem	dz. nr 82, 141/2, 141/3, 141/4, 141/8, 141/9, 141/12, 141/16, 148, 150, 151, 156, 208/1	Rej. zab. nr A/4688/760/Wł z dnia 08.11.1980
203	Żarów	historyczny układ urbanistyczny		
204	Żarów	cmentarz ewangelicki	ul. 1 Maja, dz. nr 15	
205	Żarów	kuźnia w zespole, ob. budynek nieużytkowany	ul. Armii Krajowej 11	
206	Żarów	stajnia w zespole, ob. sklep	ul. Armii Krajowej 11	
207	Żarów	dom mieszkalny	ul. Armii Krajowej 15	
208	Żarów	dom mieszkalny	ul. Armii Krajowej 16	
209	Żarów	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	ul. Armii Krajowej 23	
210	Żarów	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-handlowy	ul. Armii Krajowej 32	
211	Żarów	dom mieszkalny	ul. Armii Krajowej 39	
212	Żarów	poczta	ul. Armii Krajowej 42	
213	Żarów	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	ul. Armii Krajowej 43	
214	Żarów	dom mieszkalny, ob. budynek	ul. Armii Krajowej 44	

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

		mieszkalno-handlowy		
215	Żarów	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	ul. Armii Krajowej 46	
216	Żarów	dom mieszkalny, ob. Bank Spółdzielczy	ul. Armii Krajowej 48	
217	Żarów	dom mieszkalny	ul. Armii Krajowej 51	
218	Żarów	dom mieszkalny, ob. Urząd Miasta i Gminy	ul. Armii Krajowej 53	
219	Żarów	szkoła podstawowa	ul. Armii Krajowej 58	
220	Żarów	budynek biur Zarządu Zakładów Organika, ob. budynek mieszkalny	ul. Armii Krajowej 65a-c	
221	Żarów	aleja lipowa wzdłuż szosy Żarów-Łażany	ul. Armii Krajowej (Żarów)/ul. Wrocławska (Łażany), dz. nr 1066 (obręb Żarów), 382/8, 382/9 (obręb Łażany)	Rej. zab. nr A/5232/1316/Wł z dnia 07.03.1991
222	Żarów	cmentarz żołnierzy Armii Czerwonej	ul. Armii Krajowej/ Sportowa, dz. nr 43/1	
223	Żarów	kotłownia i siłownia energetyczna Zakładów Organika, ob. budynek magazynowo - usługowy	ul. Chemików 3	
224	Żarów	budynek oddziału wodno-energetycznego Zakładów Organika, ob. budynek nieużytkowany	ul. Chemików, dz. nr 375/83	
225	Żarów	budynek biura Dyrektora Zakładów Organika, ob. budynek magazynowy	ul. Chemików, dz. nr 965/1	
226	Żarów	dom mieszkalny	ul. Cicha 2	
227	Żarów	dom mieszkalny	ul. Cicha 3	
228	Żarów	dom mieszkalny	ul. Cicha 6	
229	Żarów	budynek dworca kolejowego	ul. Dworcowa 3	
230	Żarów	zespół budynków stacyjnych, ob. budynki mieszkalno-handlowe	ul. Dworcowa 5	
231	Żarów	budynek administracyjny Zakładów Materiałów Ogniotrwałych, ob. Polska Ceramika Ogniotrwała	ul. Hutnicza 1	
232	Żarów	budynek kotłowni, siłowni, energetycznej Zakładów Materiałów Ogniotrwałych, ob. Polska Ceramika Ogniotrwała - budynek nieużytkowany	ul. Hutnicza 1	
233	Żarów	budynek produkcyjny piecowni Zakładów Materiałów Ogniotrwałych, ob. Polska Ceramika Ogniotrwała - strefa socjalna	ul. Hutnicza 1	
234	Żarów	budynek produkcyjny piecowni Zakładów Materiałów Ogniotrwałych, tzw. tunel II, ob. Polska Ceramika Ogniotrwała	ul. Hutnicza 1	
235	Żarów	budynek produkcyjny dawna młynownia Zakładów Materiałów Ogniotrwałych, tzw. tunel I, ob. Polska Ceramika Ogniotrwała	ul. Hutnicza 1	
236	Żarów	dom mieszkalny Zakładów Materiałów Ogniotrwałych, ob. dom mieszkalny	ul. Hutnicza 3	
237	Żarów	zespół magazynów technicznych Zakładów Materiałów Ogniotrwałych, ob. zespół magazynów	ul. Kwiatowa 2	
238	Żarów	dom mieszkalny	ul. Mickiewicza 1	
239	Żarów	dom mieszkalny	ul. Mickiewicza 2	
240	Żarów	dom mieszkalny	ul. Mickiewicza 3	
241	Żarów	dom mieszkalny	ul. Mickiewicza 4	

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

242	Żarów	dom mieszkalny	ul. Mickiewicza 5	
243	Żarów	kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	ul. Mickiewicza 8	
244	Żarów	plebania	ul. Mickiewicza 8a-b	
245	Żarów	dom mieszkalny	ul. Mickiewicza 10	
246	Żarów	dom mieszkalny	ul. Mickiewicza 12	
247	Żarów	dom mieszkalny	ul. Mickiewicza 13	
248	Żarów	dom mieszkalny	ul. Mickiewicza 23	
249	Żarów	dom mieszkalny	ul. Mickiewicza 29	
250	Żarów	willa, ob. budynek policji	ul. Ogrodowa 2	
251	Żarów	dom mieszkalny	ul. Sikorskiego 5	
252	Żarów	cmentarz komunalny	ul. Spokojna 1a	
253	Żarów	kaplica cmentarna	ul. Spokojna 1a	
254	Żarów	aleja dębowa przy drodze obiegającej stadion sportowy	ul. Sportowa, dz. nr 30, 37, 38	Rej. zab. nr A/5231/1322/Wł z dnia 07.03.1991
255	Żarów	historyczny układ przestrzenny założenia pałacowo-parkowego z folwarkiem	ul. Zamkowa	
256	Żarów	willa	ul. Zamkowa 1	
257	Żarów	willa, ob. Urząd Miasta i Gminy	ul. Zamkowa 2	
258	Żarów	oficyna mieszkalna w zespole pałacowym, ob. dom mieszkalny	ul. Zamkowa 5	
259	Żarów	brama w zespole pałacowym	ul. Zamkowa 5-7	
260	Żarów	oficyna mieszkalna w zespole pałacowym, ob. dom mieszkalny	ul. Zamkowa 7	
261	Żarów	oficyna mieszkalna w zespole pałacowym, ob. dom mieszkalny	ul. Zamkowa 7a-13	
262	Żarów	dom mieszkalny	ul. Zamkowa 8	
263	Żarów	oficyna mieszkalna w zespole pałacowym, ob. dom mieszkalny	ul. Zamkowa 9a	
264	Żarów	oficyna mieszkalna w zespole pałacowym, ob. dom mieszkalny	ul. Zamkowa 15	
265	Żarów	pałac, ob. dom mieszkalny	ul. Zamkowa 17-17a	
266	Żarów	park miejski	ul. Zamkowa, dz. nr 30, 37, 63/1, 63/3, 63/4, 63/8, 64, 65, 958/3, 958/4	Rej. zab. nr A/5230/1240/Wł z dnia 25.07.1988

Załącznik nr 2. Spis stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków Gminy Żarów

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR W MIEJSCOWOŚCI	NR NA OBSZARZE	NR OBSZARU AZP	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
1	Bożanów	1	38	84-23	starożytność średniowiecze późne	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
2	Buków	1	1	82-24	okres halsztacki (kultura łużycka)	cmentarzysko ciałopalne
3	Buków	2	2	82-24	epoka brązu (kultura łużycka)	śląd osadnictwa
4	Buków	3	3	82-24	późne średniowiecze	grodzisko
5	Buków	4	4	82-24	XIV-XV w.	osada
6	Buków	5	5	82-24	pradzieje (?) XV w.	śląd osadnictwa osada
7	Buków	6	6	82-24	XIV-XV w.	śląd osadnictwa
8	Buków	7	7	82-24	XIV-XV w.	osada
9	Buków	8	8	82-24	pradzieje	śląd osadnictwa
10	Buków	9	9	82-24	pradzieje	śląd osadnictwa
11	Imbramowice	1	10	82-24	epoka brązu	śląd osadnictwa
12	Imbramowice	2	11	82-24	neolit	śląd osadnictwa
13	Imbramowice	3	12	82-24	?	śląd osadnictwa

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

14	Imbramowice	4	13	82-24	kultura łużycka	osada?
15	Imbramowice	5	14	82-24	XV w.	osada
16	Imbramowice	6	15	82-24	pradzieje XV w.	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
17	Imbramowice	7	16	82-24	pradzieje	osada
18	Imbramowice	8	44	83-24	okres halsztacki (kultura łużycka)	osada
19	Imbramowice	9	45	83-24	pradzieje XIV-XV w.	śląd osadnictwa osada
20	Imbramowice	10	46	83-24	XIV-XV w.	osada
21	Imbramowice	11	47	83-24	pradzieje XIV-XV w.	śląd osadnictwa osada
22	Imbramowice	12	48	83-24	neolit kultura łużycka	osada osada
23	Imbramowice	13	63	83-24	XIV-XV w.	osada
24	Kalno	1	6	83-24	IV-V okres epoki brązu (kultura łużycka) pradzieje XIV-XV w.	cmentarzysko ciepłopalne śląd osadnictwa osada
25	Kalno	2	4	83-23	późne średniowiecze	śląd osadnictwa
26	Kalno	3	5	83-23	XIV-XV w.	osada
27	Kalno	4	7	83-24	pradzieje	śląd osadnictwa
28	Kalno	5	8	83-24	XIV-XV w.	osada
29	Kalno	6	9	83-24	neolit V okres epoki brązu (halsztat) (kultura łużycka)	śląd osadnictwa osada
30	Kalno	7	27	83-24	?	skarb
31	Kruków	1	6	83-23	neolit ? okres rzymski ? (kultura przeworska?)	śląd osadnictwa osada
32	Kruków	2	23	82-23	pradzieje XIV-XV w.	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
33	Kruków	5	26	82-23	pradzieje XIV-XV w.	śląd osadnictwa osada
34	Kruków	6	27	82-23	pradzieje	śląd osadnictwa
35	Łażany	1	7	83-23	okres halsztacki (kultura łużycka)	cmentarzysko ciepłopalne
36	Łażany	2	8	83-23	neolit	śląd osadnictwa
37	Łażany	3	9	83-23	XIV-XV w.	osada
38	Łażany	4	10	83-23	neolit kultura łużycka okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa
39	Łażany	5	11	83-23	pradzieje	śląd osadnictwa
40	Łażany	6	12	83-23	XIV-XV w.	osada
41	Łażany	7	13	83-23	XIV-XV w.	osada
42	Łażany	8	14	83-23	2 poł. XIII-XV w.	osada
43	Łażany	9	15	83-23	pradzieje	osada ?
44	Łażany	10	16	83-23	pradzieje	śląd osadnictwa
45	Łażany	11	17	83-23	pradzieje	śląd osadnictwa
46	Łażany	12	18	83-23	neolit	osada
47	Łażany	13	19	83-23	pradzieje	śląd osadnictwa
48	Łażany	14	20	83-23	pradzieje	śląd osadnictwa
49	Łażany	15	21	83-23	neolit XIV-XV w.	osada osada

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

50	Łażany	16	22	83-23	neolit pradzieje	osada ? osada
51	Łażany	17	23	83-23	pradzieje	osada
52	Łażany	18	24	83-23	pradzieje	osada
53	Łażany	19	25	83-23	pradzieje	śląd osadnictwa
54	Łażany	20	26	83-23	XIV-XV w.	osada
55	Łażany	21	27	83-23	neolit kultura łużycka pradzieje	osada osada osada
56	Marcinowiczki	1	17	82-24	pradzieje XIV-XV w.	osada osada
57	Marcinowiczki	2	18	82-24	epoka brązu	śląd osadnictwa
58	Marcinowiczki	3	10	83-24	późny okres rzymski (kultura przeworska) pradzieje	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
59	Mielęcín	1	28	82-23	pradzieje wczesne średniowiecze (faza młodsza)	śląd osadnictwa osada
60	Mielęcín	2	29	82-23	pradzieje	osada
61	Mielęcín	3	30	82-23	pradzieje wczesne średniowiecze (faza młodsza)	osada osada
62	Mielęcín	4	31	82-23	kultura łużycka	osada
63	Mielęcín	5	32	82-23	pradzieje	śląd osadnictwa
64	Mielęcín	6	33	82-23	kultura łużycka	osada
65	Mielęcín	7	34	82-23	kultura łużycka okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) pradzieje	osada osada osada
66	Mielęcín	8	35	82-23	pradzieje średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
67	Mielęcín	9	36	82-23	kultura łużycka pradzieje	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
68	Mielęcín	10	37	82-23	pradzieje	śląd osadnictwa
69	Mielęcín	11	38	82-23	XIV-XV w.	osada
70	Mikoszowa (wpis do rejestru zabytków nr 447/Arch/69 z dnia 20.09.1969 r.)	1	39	82-23	IV-V okres epoki brązu-okres halsztacki (kultura łużycka)	cmentarzysko ciałopalne
71	Mikoszowa	2	40	82-23	wczesne średniowiecze	osada
72	Mikoszowa	3	41	82-23	wczesne średniowiecze	osada
73	Mikoszowa	4	42	82-23	kultura łużycka	cmentarzysko ciałopalne
74	Mikoszowa	5	43	82-23	kultura łużycka pradzieje	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
75	Mikoszowa	6	44	82-23	pradzieje	osada
76	Mikoszowa	7	45	82-23	pradzieje	śląd osadnictwa
77	Mikoszowa	8	46	82-23	pradzieje	osada
78	Mikoszowa	9	47	82-23	kultura łużycka pradzieje	śląd osadnictwa osada
79	Mikoszowa	10	48	82-23	pradzieje	śląd osadnictwa
80	Mikoszowa	11	49	82-23	kultura łużycka	osada
81	Mikoszowa	12	50	82-23	XIV-XV w.	osada
82	Mikoszowa	13	51	82-23	pradzieje	śląd osadnictwa
83	Mikoszowa	14	52	82-23	pradzieje	śląd osadnictwa
84	Mrowiny	1	11	83-24	neolit	śląd osadnictwa

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

85	Mrowiny	2	29	83-23	wczesne średniowiecze XIV-XV w.	śląd osadnictwa osada
86	Mrowiny	3	30	83-23	XIV-XV w.	osada
87	Mrowiny	4	31	83-23	pradzieje	śląd osadnictwa
88	Mrowiny	5	32	83-23	pradzieje	śląd osadnictwa
89	Mrowiny	6	33	83-23	pradzieje	śląd osadnictwa
90	Mrowiny	7	34	83-23	XIV-XV w.	osada
91	Pożarzysko	1	12	83-24	VIII-IX w. (kultura słowiańska)	osada
92	Pożarzysko	2	13	83-24	pradzieje XIV-XV w.	śląd osadnictwa osada
93	Pożarzysko	3	14	83-24	XIV-XV w.	osada
94	Pożarzysko	4	15	83-24	wczesne średniowiecze faza młodsza XIV-XV w.	śląd osadnictwa osada
95	Pożarzysko	5	16	83-24	wczesne średniowiecze faza młodsza XIV-XV w.	śląd osadnictwa osada
96	Pożarzysko	6	17	83-24	pradzieje XIV-XV w.	śląd osadnictwa osada
97	Pożarzysko	7	18	83-24	pradzieje	śląd osadnictwa
98	Pożarzysko	8	19	83-24	pradzieje XIV-XV w.	śląd osadnictwa osada
99	Pożarzysko	9	21	83-24	pradzieje	śląd osadnictwa
100	Przyłęgów	1	46	83-23	kultura łużycka okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze	cmentarzysko ciałopalne osada osada
101	Przyłęgów	2	47	83-23	okres halsztacki (kultura łużycka)	cmentarzysko ciałopalne
102	Przyłęgów	3	48	83-23	okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)	osada
103	Przyłęgów	4	49	83-23	?	śląd osadnictwa
104	Przyłęgów	5	50	83-23	kultura łużycka	osada ?
105	Przyłęgów	6	51	83-23	kultura łużycka	cmentarzysko ciałopalne
106	Przyłęgów	7	52	83-23	XIV-XV w.	osada
107	Przyłęgów	8	53	83-23	pradzieje	osada
108	Przyłęgów	9	54	83-23	neolit pradzieje	osada śląd osadnictwa
109	Przyłęgów	10	55	83-23	kultura łużycka okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) pradzieje	osada śląd osadnictwa osada ?
110	Przyłęgów	11	56	83-23	pradzieje wczesne średniowiecze	osada osada ?
111	Przyłęgów	12	57	83-23	neolit kultura łużycka okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) wczesne średniowiecze (faza młodsza)	osada? osada osada osada
112	Przyłęgów	13	58	83-23	pradzieje	osada ?
113	Przyłęgów	14	59	83-23	pradzieje XIV-XV w.	śląd osadnictwa osada
114	Przyłęgów	15	60	83-23	kultura łużycka okres wpływów rzymskich (f. B ₂ -C ₁) (kultura przeworska)	osada osada

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

115	Przyłęgów	16	61	83-23	neolit kultura łużycka okres wpływów rzymskich – okres wędrówki ludów (f. C ₃ - D) (kultura przeworska)	osada osada osada
116	Przyłęgów	17	62	83-23	kultura łużycka	osada
117	Przyłęgów	18	63	83-23	pradzieje	osada ?
118	Przyłęgów	19	64	83-23	pradzieje XIV-XV w.	osada śląd osadnictwa
119	Pyszczyń	1	19	82-24	V okres epoki brązu (kultura łużycka)	cmentarzysko ciepłopalne
120	Pyszczyń	2	20	82-24	235 r. (kultura przeworska)	śląd osadnictwa
121	Pyszczyń	3	21	82-24	?	grodzisko (domniemane)
122	Pyszczyń	4	22	82-24	pradzieje	śląd osadnictwa
123	Pyszczyń	5	23	82-24	neolit kultura łużycka	osada osada
124	Pyszczyń	6	24	82-24	pradzieje XIV-XV w.	śląd osadnictwa osada
125	Pyszczyń	7	25	82-24	neolit pradzieje	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
126	Pyszczyń	8	26	82-24	pradzieje	śląd osadnictwa
127	Pyszczyń	9	27	82-24	kultura łużycka	śląd osadnictwa
128	Pyszczyń	10	28	82-24	kultura łużycka	osada
129	Pyszczyń	11	29	82-24	neolit pradzieje	osada osada
130	Siedlimowice	1	22	83-24	pradzieje wczesne średniowiecze faza młodsza	osada osada
131	Tarnawa	1	23	83-24	neolit V okres epoki brązu (kultura łużycka)	osada osada
132	Tarnawa	2	24	83-24	pradzieje	śląd osadnictwa
133	Tarnawa	3	25	83-24	pradzieje	osada
134	Tarnawa	4	26	83-24	neolit kultura łużycka	śląd osadnictwa osada
135	Wierzbna (wpis do rejestru zabytków nr 296/Arch/49 z dnia 09.11.1967 r.)	1	32	84-23	późne średniowiecze	grodzisko
136	Wierzbna	2	33	84-23	późne średniowiecze	śląd osadnictwa
137	Wierzbna	3	34	84-23	późne średniowiecze	osada otwarta
138	Wierzbna	4	35	84-23	późne średniowiecze	osada otwarta
139	Wierzbna	5	36	84-23	późne średniowiecze	osada otwarta
140	Wierzbna	6	37	84-23	późny okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) późne średniowiecze	osada otwarta osada otwarta
141	Zastruże	1	82	82-23	pradzieje XIV-XV w.	śląd osadnictwa osada
142	Zastruże	2	83	82-23	pradzieje wczesne średniowiecze (faza młodsza)	osada śląd osadnictwa
143	Zastruże	3	84	82-23	pradzieje	śląd osadnictwa
144	Zastruże	4	24	82-23	neolit pradzieje	śląd osadnictwa osada ?
145	Zastruże	5	25	82-23	pradzieje	śląd osadnictwa

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Żarów na lata 2021-2024

146	Żarów	1	66	83-23	V okres epoki brązu – okres halsztacki (kultura łużycka)	cmentarzysko ciałopalne
147	Żarów	2	28	83-23	pradzieje ?	osada
148	Żarów	3	69	83-23	kultura łużycka XIV-XV w.	śląd osadnictwa osada
OBSZARY OBSERWACJI ARCHEOLOGICZNEJ						
1	Buków	obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o średniowiecznej metryce, w tym ochrony archeologicznej terenu przykościelnego				
2	Gołszyce	obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o średniowiecznej metryce				
3	Imbramowice	obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o średniowiecznej metryce				
4	Kalno	obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o średniowiecznej metryce				
5	Kruków	obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o średniowiecznej metryce				
6	Łażany	obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o średniowiecznej metryce				
7	Łażany	obszar obserwacji archeologicznej zespołu osadnictwa wzdłuż rzeki Strzegomki (stan. 21-25/83-23)				
8	Mielęcín	obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o średniowiecznej metryce				
9	Mikoszowa	obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o średniowiecznej metryce				
10	Mrowiny	obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o średniowiecznej metryce				
11	Porzążysko	obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o średniowiecznej metryce, w tym ochrony archeologicznej obszaru przykościelnego				
12	Przyłęgów	obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o średniowiecznej metryce				
13	Pyszczyń	obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o średniowiecznej metryce				
14	Siedlimowice	obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o średniowiecznej metryce				
15	Tarnawa	obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o średniowiecznej metryce				
16	Wierzbna	obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o średniowiecznej metryce				